

СЛОВО

Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Фото Г. Оберської

ІМ'Я ТРОЯНДИ

Stat rosa pristina nomine, nomina nuda tenemus (лише у троянди стало ім'я, наймення інші оголено відтепер) — такою сентенцією закінчує Умберто Еко найвідоміший свій роман "Ім'я троянди". Троянди піднімаються над румовищами осередків знання і віри. У завитках цієї квітки перетворено попіл спалених бібліотек, галас баталій, округи колишньої величі. Відвіяні і зібрані порошок до порошки по усіх світових смітниках. У обпеченій полум'ям пекла "Божественній комедії" Данте Аліг'єрі фінал знаменовано видінням осяйної містичної Троянди. А один із останніх містиків ХХ ст. Данііл Андреев працю свого життя назвав "Троянда світу". Притягальна сила цієї квітки — то ніби записка того, що в світі завжди залишається щось непідвладне розуму (але до чого, зрештою, без сукупних зусиль розуму і серця не наблизитися...).

Перший монокультурний сад троянд було влаштовано Жозефіною,

дружиною Наполеона Бонапарта. Очевидно, куші троянд нарівні з грецьким мармуром і позолоченими саркофагами фараонів належали до найцінніших трофеїв Бонапарта. Розповзалася по швах мапа Старої Європи, набирала обертів динамомашини Новітньої історії, а під Парижем у маєтку Мальмезон квітувало близько трьохсот сортів троянд, — у це число входили практично всі відомі на той час найменування цієї дивної квітки. І той розарій став наче компендіумом зникаючих і зниклих цивілізацій і згаслих культур, чий слід на землі, наче вицвілі письмена на пергаменті. Лише у троянди залишилося її питоме ім'я, і наймення це стало синонімом таємниці. Всі інші імена виявилися оголеними, відкритими, відомими, беззахисними, — такими, що можуть бути змінені й замінені.

Київський ботанічний сад Академії наук України володіє колекцією більшою, ніж в імператриці Жозефіні,

— чотириста сортів (щоправда, й у світі нині налічується вже понад п'ятнадцять тисяч сортів). За не менш "мирної" доби, 1947 року було закладено й Київський академічний розарій. Перші колекційні куші троянди на дніпровських пагорбах було висаджено 1946 року. За пагонами рослин співробітників Ботсаду було спеціально відряджено до Німеччини. Усі троянди цілком цивілізовано придбано за гроші, жодних трофейних вивезень. З подібним пієтетом, напевно, вивозили троянди з пограбованого вандалами Риму ценці католицьких орденів. За товстелезними мурами абатств скрипили стилоси в скрипторіях, вітер перебирав пелюстки троянд, висаджених у внутрішніх двориках. Квіти тихо світилися обіцянкою спасіння, заспокоювали красою раю, спокушали розкошами мудрості й вабили екстазами осягнення запаморочливих таємниць світу. Те сумирне світло й гострі поліски передалися готичним вітражам і кам'яним розетам. Утім, хто знає, як воно було насправді... але rosa і досі римується з хрестом.

• Микола СКИБА

його робіт належить зелена частина Хрещатика, Зелений театр на схилах Дніпра). На думку куратора київського розарію кандидата біологічних наук Олени Рубцової, що ділянку створено за зразком французького розарію Богатель. Зірчасті в профілі неоренесансні фонтани, віялоподібне планування доріжок, ускладнене делікатними зламами і завитками налаштовують відвідувачів на несуетний лад, навівають аристократичну неквапність. А незбагненні у своїй простоті спіральні галактики квітки троянди кличуть до зосередженості і самозаглиблення.

— Нині в моді троянди ретро ("Агнес", "Фрюленсдуф", "Алхемест"), — продовжує свою розповідь Олена Рубцова, — з плескатою формою квітки — такі, які були поширені у ХVIII ст. До речі, найдавніший сорт київського ро-

зарію сягає ХVII ст. і має назву "Перський жовтий". Подібними сортами поповнюють приватні колекції, ними обмінюються фахівці. Але до найдавніших сортів троянд належать не декоративні, а ефіроолійні. Їхньою батьківщиною вважають Персію. Саме там фіксується найбільше різноманіття диких видів жовтої шипшини, яка стала праматір'ю багатьох сучасних троянд.

У Давній Греції троянда була емблемою весни, краси, молодості, але водночас — вона нагадувала про швидкоплинність житейських благ. Річ у тім, що в ті часи побутували сорти троянд, які квітували два, максимум три тижні, — пояснює Олена Рубцова.

Культура вирощування троянд досягла високого рівня за часів Римської імперії, вважає дослідниця.

Закінчення на с. 16

Протягом 5 місяців ми були свідками кампанії зі створення позитивної політичної кар'єри Бориса Колесникова, якій позаздрив би і Віктор Янукович...

Стор. 3-4

Український історичний портрет ХVI-ХVIII ст. — чи відчуваємо причетність до цієї історії

Стор. 8-9

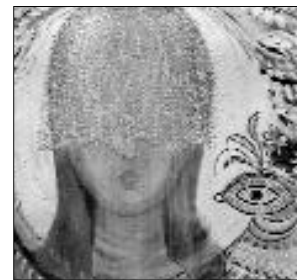
Юрій Яновський в історичному вирі 1920-х

Стор. 11

Демонологія по цей і по той бік Карпат

Стор. 13

Серпневий Космос Наталії Кондратьєвої

Стор. 14

Редакція "Слова Просвіти" запрошує на роботу досвідченого літературного редактора. Довідки за тел.: 278-01-30

УСЬОГО НА РАХУНКУ ТАРАСОВОЇ ЦЕРКВИ — 720 006 грн. 33 коп.

СПРАВИ ДЕРЖАВНІ

В КРАЇНІ ВСЕ СПОКІЙНО

Графік приватизації "Криворіжсталі" примусив Уряд зібратися на засідання на день раніше, ніж звичайно. Вибиватися з графіка просування такої важливої для держави справи урядовці не захотіли. Серед п'ятдесяти питань порядку денного питання "Криворіжсталі" було першим.

Прем'єр упевнена, що приватизація дасть колосальний дохід до бюджету, і участь у конкурсі візьмуть щонайменше п'ять широковідомих іноземних компаній. Утім, назви претендентів оголошено не було, мотивуючи це комерційною таємницею. Принаймні до проведення відкритого конкурсу.

Умови конкурсу з приватизації "Криворіжсталі" Урядом окреслені досить жорсткі. Від потенційного інвестора вимагаються зобов'язання зі збереження всієї соціальної програми підприємства, гарантія робітникам, що звільнені із робочих місць не буде щонайменше п'ять років. До участі в конкурсі допускаються тільки промислові інвестори, які або проводили економічну діяльність у галузі чорної металургії не менше трьох років, або не менше року здійснювали безпосередній контроль на металургійних підприємствах. Не зможуть брати участь у конкурсі також компанії з офшорних зон, пов'язані з офшорними зонами, а також ті, що працюють за дорученням офшорних компаній.

Також до приватизації "Криворіжсталі" вперше як до приватизованих підприємств такого рівня буде застосовано екологічний аудит. Що не зайве при досить напруженому стані довкілля на Криворіжжі зокрема та в техногенно навантаженій Дніпропетровській області взагалі. Отже, потенційний інвестор повинен буде опікуватися не тільки соціальним захистом, а й екологічними програмами, аби стан довкілля не погіршувався.

Умови продажу на конкурсі 93,02 % акцій ВАТ "Криворіжсталь" уже затверджено. Початкова ціна продажу — 10 млрд. гривень. Це у два з половиною рази перевищує ту символічну ціну, за яку Леонід Кучма "подарував" "Криворіжсталь" структурам Ахметова й Пінчука. Але це тільки початкова ціна. Деякі експерти називають остаточну ціну, за яку, можливо, буде продано "Криворіжсталь", — 15 млрд. гривень. Та Прем'єр-міністр піддала навіть цю цифру сумніву. "Це далеко не кінцевий результат. Ми сподіваємося, що на конкурсі буде запропоновано набагато більше", — відповіла Юлія Володимирівна журналістам на прес-конференції, присвяченій результатам засідання.

Якщо за таких умов конкурсу інтерес до об'єкта приватизації не зменшується, то можемо сподіватися на прибутки від продажу цього підприємства. "Криворіжсталь" стає справді стратегічним об'єктом України.

Опікувалися урядовці цього разу й іншими стратегічними питаннями. Наприклад, питанням розвитку військово-промислового комплексу держави. За словами Юлії Володимирівни, майже кожний у державі знає, що за останні чотирнадцять років у цьому напрямку не робилося нічого. Оснащення Збройних сил України вже давно не відповідає жодним параметрам, а характеризується просто як "мотлох". Між тим, держава має потужний промисловий комплекс, який у рамках виконання Військової доктрини України може самотужки забезпечити переоб-

фото Ганни Оборської

ладнання військ сучасною зброєю. Особливу увагу урядовці приділили суднобудівництву. Кабінет Міністрів прийняв розпорядження про будівництво нового повнофункціонального військового корабля класу "корвет". Передбачається, що протягом 5 років реалізації цієї програми на розробку й виготовлення нового корабля з бюджету буде виділено 805 мільйонів гривень. Уряд сподівається, що новий корабель користуватиметься попитом і на зовнішніх ринках. Прем'єр-міністр зазначила, що очікує, таким чином, на поліпшення становища українських підприємств, які працюють у сфері суднобудування.

Також у деяких рішеннях Кабміну було відчутно важку ходу майбутніх парламентських виборів.

Це, по-перше, ухвалення Урядом проекту розпорядження Пре-

зидента України про створення робочої групи з розробки законопроекту, що забезпечуватиме права парламентської опозиції в Україні. До цієї групи, формування якої покладено на міністра юстиції Романа Зварича, увійдуть також представники парламентської і позапарламентської опозиції.

Юлія Тимошенко наголосила, що має намір особисто брати участь у роботі над законопроектом. "Думаю, з цього кроку у нас розпочнеться абсолютно цивілізований діалог з опозицією, і він закладатиме справжні права парламентської опозиції в Україні", — зазначила Прем'єр-міністр. — "Я широкі вірю в те, що влада не почне працювати чесно, доки не буде сильної парламентської опозиції зі своїм статусом та правами, зі своїми інструментами і можливостями. Тому що наймотивовані-

шим контролером влади є, безумовно, опозиція".

Зважаючи на високу конфліктність, пані Тимошенко, "опозиціонерка зі стажем" має особливе зацікавлення особисто взяти участь у розробці документів правового захисту опозиції в Україні. Так би мовити — гарантії на майбутнє. Хоча за логікою, тільки дуже нерозумні люди можуть припуститися такої помилки, як випустити такого досвідченого гравця, яким є Юлія Володимирівна, на опозиційне поле. Мали б тоді владці не аморфну, а такі справжню опозицію, і страшений головний біль... Хоча в нашій країні парадоксів може бути все.

Безсумнівно, передвиборчою є і ухвала Кабміну виділити 45 мільйонів гривень для технічного переоснащення й модернізації обласних державних телерадіокомпаній. Коментуючи це рішення, керівник Уряду зазначила, що зараз обласні телерадіокомпанії перебувають у важкому фінансовому становищі і їм конче потрібне фінансування для технічного переоснащення. Юлія Тимошенко додала, що кошти на переоснащення цих компаній можуть почати надходити вже найближчими днями. З приводу цього не треба забувати, що обласні студії телебачення завжди були одним із головних інформаційних інструментів будь-якої влади під час виборів.

На закінчення прес-конференції пані Прем'єр не відмовила собі у задоволенні погодитися із заявою опозиційних політиків про втрату Петром Порошенко посади секретаря РНБОУ. Хоча, можливо, така заява і була дещо передчасною. Та декілька разів підкреслила, звертаючись до журналістів: "Не треба очікувати різних криз. Довіряйте владі. Влада може бути чесною. У нас немає криз. Я вам відповідально заявляю як Прем'єр-міністр: в країні все спокійно..."

Радміла КОРЖ

ХЛІБ НАСУЩНИЙ

ВІД ЗЕРНА ДО ПАЛЯНИЦІ

Дивний ми народ. Немає врожаю — погано. Заврожайлося — теж недобре.

Як правило, хлібні проблеми чіткої відсутності завжди є одним із індикаторів ефективності урядового менеджменту. За іншими індикаторами — ситуації з нафтопродуктами, наприклад, картина складається не вельми симпатична. Як для народу, так і для влади.

На ринку зерна, на щастя для нового Уряду, на нещастя для країни, мали проблеми щороку. То неврожай, то чергова війна із зернотрейдерками, то світовий ринок не сприймає. Хто пам'ятає кризу 2003

року, то саме тоді з'ясувалося, що в нас і стратегічних запасів зерна немає. Краса та й годі...

Цього року перед владою постало складне завдання: по-перше, забезпечити зерном Держрезерв, по-друге, не допустити закупівельної ціни, нерентабельної для виробника, по-третє, зберегти не надто високі ціни на хліб для населення перед виборами, по-четверте, за дорученням Президента України, закріпитися на світовому ринку зерна. Останнє — одне з найскладніших завдань:

світовий ринок агропродукції достатньо інтегрований і нових гравців на своє поле пускає, вочевидь, не дуже охоче.

Що не кажи, а цього року Бог Україну милував. Урожай нормальний. Обсяги та й динаміка збору влади задовольняють. На останній селекторній нараді з головами обласних адміністрацій своє задоволення висловила з цього приводу Прем'єр-міністр. Цифри тішать душу пані Тимошенко, яка завжди підкреслює, що статистичні дані за всіма показниками кращі, ніж минулого року. "На сьогодні вже зібрано 27768 тисяч тонн зернових, що на 15 % більше минулорічних показників (24138 тис.). Обмолочено зерна з 10281 тис. га проти 8064 в 2004 році (темпи приросту — 27 %), — підкреслила Глава Уряду. — Нинішнього року українські селяни значно випереджають минулорічні показники". Можна зрозуміти деякі компенсаторні рефлексії Прем'єра при виконанні складного завдання — програми закладання зерна в Державний фонд. Як неодноразово було підкреслено Кабміном, ця програма спрямована перш за все на те, щоб стабілізувати ціни при закупівлі зерна від виробника й не допустити паніки на цьому ринку. Постійні заклики урядовців, та й самої пані Прем'єра, до виробників не поспішати й не продавати зерна за низьку ціну — наочне тому підтвердження. Але й підтвер-

дження того, що панічні настрої все ж таки присутні.

Особливо це відчувається в чергових "воєнних операціях" між владою і зернотрейдерками. На сьогодні значні податкові та економічні преференції наказом Кабміну отримали лише дві державні хлібоприймальні структури: Держрезерв і ДАК "Хліб України". Нездержавні зернотрейдери опинились, як кажуть, "за бортом" загального процесу, що загрожує багатьом з них втратою своїх позицій на ринку. І не тільки на внутрішньому, а й на зовнішньому, де окремі компанії вже давно й гарно себе зарекомендували. Отже, Українська зернова асоціація цілком слушно виступила з заявою, що Уряд поставив у дискримінаційні умови всіх суб'єктів ринку, крім державних структур.

Багато хто з експертів вважає, що таке чергове "ручне керування" економікою стане на заваді не тільки довгоочікуваному отриманню Україною статусу країни з ринковою економікою, але й може призвести до втрати державою і без того не найкращих позицій на світовому ринку зерна. Бо згадані вище державні структури на цьому ринку невідомі. Тож ще раз нагадаємо про жорстку інтеграцію ринку і небажання працювати з невипробуваними "гравцями".

Крім того, "тривожний дзвоник" уже лунає від російських трейдерів, які випередили Україну з

продажем свого зерна на зовнішніх ринках за нижчою ціною, ніж сподівалася Україна. Такий демпінг в умовах конкурентної боротьби неминуче призведе до того, що при найкращому розкладі подій заробимо менше, ніж очікували.

Паніки додають ще й представники хлібопекарської промисловості, які дуже бояться, що владні структури, особливо на місцях, почнуть перед виборами штучно встановлювати занижені ціни на хлібну продукцію, що може призвести до збанкрутування хлібопекарських заводів. За словами представників профспілок, що діють у цій галузі, навіть нинішні ціни не покривають усіх витрат і не дають можливості тримати заробітну платню працівників підприємств на належному рівні в умовах загального зростання цін. Щоправда, поки що така ситуація складається не від ціни на зерно та борошно, а від різкого підвищення цін на паливо та інші енергетичні витрати.

Таким чином, незважаючи на всю позитивну динаміку, хлібна криза все ж таки можлива. Щоправда, не восени, як пророкують деякі експерти, а в найнезручніший для цього момент, у міжвиржайний період — навесні, коли Україну чекає нове політичне випробування. Видовищами народ уже задовольнився. Отже, помилки в хлібній політиці можуть спричинити те, що народ обере суттєве, чого потребуватиме, — хліб... Чи то пак того, хто пообіцяє помилок не робити.

Радміла КОРЖ

фото Ганни Оборської

РЕЗОНАНС

НА ЗМІНУ
ДИКТАТУРИ ПОСАДИ
МАЛО ПРИЙТИ
ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА

БАНДИТАМ — ДЕПУТАТСЬКИЙ МАНДАТ

Мільйони людей під час Національної (чи Помаранчевої — для тих, хто боїться першого слова й воліє звести ті події до виборчої боротьби між кандидатами) революції боролися саме проти злочинної системи, за те, щоби бандити всіх рангів і гілок влади нарешті відповіли за скоєне впродовж 13 років проголошеної незалежності й навіть за час попередніх десятиліть політичних репресій проти українства. На зміну диктатурі, уседозволеності посади й кримінальному капіталу мало прийти верховенство права й закону.

“Бандитам — тюрми!” Просте, категоричне, максимально емке й влучне за кримінально-олігархічного режиму передвиборче гасло Віктора Ющенка вельми припало до душі спраглому справедливості народові. Раз по раз Віктор Андрійович кидав цим гаслом в обличчя тодішньому президентові Леоніду Кучмі та його спадкоємцю Вікторові Януковичу, прагнучи розвіяти свій імідж податливого, безхарактерного, надто компромісного чоловіка. Водночас улюбленець народу постійно наголошував на злочинності Кучми, Януковича та іже з ними, й обіцяв належно оцінити їхні діяння по здобутті влади. У цьому ж контексті звучала обітниця покарати вбивць журналіста Гіи Гонґадзе, які, згідно з “плівками Мельниченка”, одержали наказ викрасти журналіста безпосередньо від Леоніда Кучми. Також ішлося про інші резонансні справи з убивства незручних минулій владі політиків, бізнесменів і журналістів, про повернення народів незаконно приватизованих підприємств, земель тощо.

ЮЩЕНКО
РОЗКРИВАЄ ЗЛОЧИН?

Після інавгурації Президент Віктор Ющенко став активним учасником розкриття злочину проти Гонґадзе. Як же інакше можна пояснити щоденні тривалі наради Президента з Генпрокурором Святославом Пискуном, розмови з міністром внутрішніх справ Юрієм Луценком, постійні президентські коментарі з розслідування справи для преси? І рік не лише в тім, що вбивство Гонґадзе стало найрезонанснішим злочинним попереднього режиму в Україні, а Ющенко неодноразово декларував Заходу свою готовність поставити всі крапки над “і”. Уже сьогодні можна говорити, що пан Президент з точки зору верховенства закону й Конституції не мав права втручатися в компетенцію слідства й правоохоронних органів, і першим поспішно заявити, що “вбивство Гонґадзе розкрито”. Ще 1 березня Віктор Андрійович оголосив світові, що вбивць знайдено й справу, вважайте, закрито. Він пообіцяв, що через місяць убивці постануть перед судом, потім — ще через місяць, згодом — у липні. Безумовно, Президент не міг робити таких заяв самовільно, тобто не спираючись на інформацію С. Пискуна. Певно, слушно зауважують (і родина загиблого Гонґадзе, і Микола Мельниченко, і Григорій Омельченко), що пана Ющенка Генпрокурор просто “підставляє”, діючи, передусім, з політичної доцільності. До речі, панові Пискуну, який фактично незаконно поновився на своїй посаді, ще 2003 року слідча комісія ВР від Г. Омельченка і Ю. Луценка передала список міліціонерів, куди входили всі, хто нині заарештований і кого звинувачують у безпосередньому вбивстві журналіста. Цікаво й те, що пан Омельченко та інші незадовго до смерті Юрія Кравченка просто-таки волали до Генпрокуратури, щоби заарештувати экс-міністра внутрішніх справ та інших осіб, причетних до вбивства, для їхньої ж безпеки. Залишається відкритим питання, чи винен С. Пискун, який публічно оголосив про виклик экс-міністра на допит, у смерті пана Кравченка та втечі за

кордон генерала Олексія Пукача? Чи випадково загинула саме та особа, яка першою могла вказати на Кучму як на головного організатора вбивства? Чи не працює Генпрокурор на те, щоби організаторів злочину якраз і не виявили? Можливо, це діється з відома чинного Президента, який, прагнучи “легітимно” взяти владу восени минулого року, за посередництвом Заходу міг дати гарантії недоторканості як Кучмі, так і В. Литвину (ймовірному підбурювачу до вбивства Гонґадзе). Між тим, Генпрокуратура на початку цього місяця оголосила про завершення першої частини розслідування справи про вбивство Гонґадзе і про готовність передати матеріали слідства для ознайомлення потерпілій стороні, тобто матері вбитого Лесі Гонґадзе та вдові Мирославі Гонґадзе. Своєю чергою, Леся Гонґадзе нещодавно заявила про те, що знуцання наших правоохоронних органів, зокрема Генпрокуратури, над нею триває, і що вона подаватиме позов до Європейського суду з прав людини.

БОРИС КОЛЕСНИКОВ
ОБ’ЄДНАВ І АКТИВІЗУВАВ
УСІ ОПОЗИЦІЙНІ СИЛИ?

Боротьбу нової влади з бандитами, звісно, ілюструє також не менш резонансна “справа Колесникова”, яку опозиція однозначно називає політичними репресіями проти прихильників Віктора Януковича. Очевидно, ще чинний голова Донецької облради Борис Колесников зробив дуже багато, щоби Віктора Федоровича фанатично полюбив Донбас: від “карусель-

Леонід Кучма

них” турів із відкріпними талонами по всій Україні, “мобілізації” ледь живих пенсіонерів і хворих на виборчі дільниці, “пресування” й вигнання представників Ющенка на виборчих дільницях до протестних акцій у Донбасі й столиці. Це той самий Колесников, який на сепаратистському з’їзді в Северодонецьку 9 грудня 2004 р. оголосив ініціативу референдуму зі створення “нового українського юговосхідного госуарства в формі федеративної республіки” зі столицею в Харкові... Утім, пан Колесников, попри високу посаду в регі-

оні, як політик ніколи не виставлявся й використовував свій статус, як свідчать обізнані донеччани, як дах — своїй і всього потужного лобі, включно з Ахметовими, комерційній діяльності. Тому цілком логічно, що після того, як силові структури провалилися в спробі знайти політичні злочини Колесникова, до справедливості стала апелювати родина Пенчуків, звинувативши голову Донецької облради у вимаганні з погрозою вбивства в 2002 році. Завдяки гучній кримінальній справі, яку величезний сегмент ЗМІ, що працює на “донецьке лобі”, трансформував в антивладну піар-кампанію, “герой”-Колесников, заарештований 6 квітня цього року, став другою персоною в партії регіонів. Фактично протягом майже 5 місяців ми були свідками кампанії зі створення позитивної політичної кар’єри Борису Колесникову, якому навіть Віктор Янукович може позаздрити. Недолугі дії МВС і особливо Генпрокуратури тільки підсилювали недовіру суспільства до дій влади. В умовах підвищеної політичної напруги в державі міністр Юрій Луценко не спромігся навіть забезпечити дотримання всіх процесуальних

Гія Гонґадзе

норм затримання Колесникова, хоча, звичайно, розумів важливість і резонансність кожного кроку. Натомість молодий революціонер у душі своєї епатажної традиції наголошує на двох автоматних обстрілах і одному вибухові, якими намагалися вбити Пенчука через його небажання віддати акції голові Донецької облради, й подає це як основне обґрунтування затримання Колесникова. Хоча, як виявилось згодом, на Бориса Пенчука нападали 1999 року, і Колесников у порушеній тоді кримінальній справі (яка, до речі, зникла) ще не фігурував. Не на користь наших правоохоронців пролунала також заява нашого оубдсмена Ніни Карпачової, що в протоколі затримання Б. Колесникова немає жодної мотивованої підстави для арешту.

Тим часом, Колесников, по суті об’єднавши й активізувавши всі опозиційні сили, на тлі постійних акцій протесту своїх донецьких фанатиків і періодичних блокування трибуни опозиційними депутатами 8 квітня заявив, що незадовго до затримання його викли-

кали в Секретаріат Президента й вимагали включити у виборчі списки Партії регіонів “потрібних владі людей”. Безглузде, звісно, звинувачення навіть у пізніших, уже трансформованих інтерпретаціях пана Колесникова, але ЗМІ постаралися його розкрутити. Загострило ситуацію те, що раптово перед телеглядачами з’являється “терорист”, який із погрозою підірвати Київську ГЕС вимагає випустити Колесникова. Відтак про “терориста” згадали тільки опозиційні ЗМІ, заявивши, що ним виявився співробітник міліції Південно-Західної залізниці. Мовляв, це справа рук самих силовиків...

Опозиція організовує також приїзд до Києва родичів Пенчуків, зокрема Оксани та Сергія Мартинович, які заявляють, що акції ТЦ “Білий лебідь” (сімейне підприємство Пенчуків на чолі з батьком Володимиром Пенчуком) було продано 2002 року добровільно. ЗМІ практично не помічають заяви Володимира й Бориса (його сина й свого часу генерального директора “Білого лебедя”) Пенчуків, що сім’я Мартинович фактично не має до них жодного стосунку через конфлікт, і тому вона нічого не знала про вимагання Колесникова.

Опозиція, врешті, хоч і не звільнила Колесникова, проте домоглася того, що справу максимально затягнули. Хоча Генпрокурор Пискун із самого початку заявляв, що через місяць справу буде закрито (“ще раніше, ніж справу Гонґадзе”) й передано до суду, Генпрокуратура, забравши практично вже закриту справу з Головного слідчого управління МВС, зробила все, щоби справу дотягнути ближче до виборів. За весь цей час змінилося 4 слідчих, кожен змушений щоразу із самого початку вивчати справу, допитувати потерпілих, звинуваченого й свідків, робити безліч інших формальностей. Та й могутні донецькі друзі пана Колесникова не дримали. У липні їм вдалося домогтися продовження розслідування вже закритої справи, бо, як заявила Раїса Богатирьова й адвокат Андрій Федур, “знайдено неспростовані докази невинності пана Колесникова”, зокрема те, що Колесников після продажу Пенчуками акцій перерахував їм на рахунок 500 тисяч доларів — реальну ціну акцій, а не занижену, як стверджували самі Пенчуки. Чергову сенсацію і “доказ порядності” Колесникова підхоплюють ЗМІ, попри те, що Генпрокуратура порушила кримінальні справи проти Богатирьової й Федура за розголошення конфіденційної інформації.

Характерно, що Колесникова готові були взяти на поруки 73 народних депутати й пропонувалася застава в розмірі 2,6 мільйона (!) гривень. Виключно під нього опозиційні депутати лобіюють і приймають закон, який дозволяє народним обранцям брати на поруки заарештованих. Утім, і без цього закону 2 серпня 2005 року пана

Борис Колесников

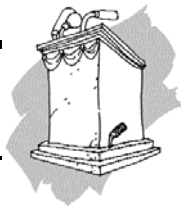
Колесникова Апеляційний суд Києва звільняє з-під арешту на підписку про невиїзд, так і не отримавши від Генпрокуратури серйозних підстав для продовження терміну затримання ще на 6 місяців (?). За півгодини після звільнення персонально Бориса Колесникова вже чекає літак, який доставляє “заручника політичних репресій” у Донецьк. Ще не встигли всі ЗМІ оголосити про звільнення Колесникова, як його адвокати, серед них і американець Річард Хайбі, заявили, що це практичний доказ невинуватості голови Донецької облради й що його незабаром виправдають. Тим часом сам Борис Вікторович негайно потрапляє в реанімацію, щоправда, аритмія серця, на щастя, не загрожує його життю, але гаряча новина для ЗМІ й співчуття публіки пану Колесникову забезпечується. Усе це не заважає Борису Колесникову відразу ж активно запрацювати на посаді голови Донецької облради.

ГЕНПРОКУРАТУРА
ЗНУЩАЄТЬСЯ
НАД ПЕНЧУКАМИ

За цим усім громадськість, на жаль, не дізналася справжніх суттєвих фактів, котрі б засвідчували про якісь злочини Колесникова. МВС і Генпрокуратура обмежилися суперечливими й напівполітичними заявами, а сім’я Пенчуків не бажала публічно “світитися”. На щастя, Борис Пенчук минулого тижня дав широкую прес-конференцію в Києві, щоправда, донецьке лобі прекрасно підготувалося до неї, створивши за допомогою своїх представників — підконтрольних ЗМІ, прес-служби, адвокатів — просто вибухову атмосферу в приміщенні. Проте крізь галас і безліч агресивно-провокативних викриків-“запитань”, коментарів речників Колесникова та адвоката Федура громадськість почула від Бориса Пенчука та його адвоката Віктора Чевгуза суть проблеми й обвинувачення Колесникова. Віктор Чевгуз, між тим, повідомив, що за законом на розслідування кримінальної справи дається 2 місяці, а минуло вже 5 місяців, і кримінальна справа не в суді. Адвокат зазначив, що “Білий лебідь” був сімейним підприємством Пенчуків. Батько сімейства, Володимир Пенчук, понад 20 років присвятив цьому підприємству, він його побудував. У цей бізнес підключився син та інші члени родини. Щорічно сім’я одержувала дивиденди — близько 50 тисяч доларів.

“Скажіть, будь ласка, хто добровільно продаватиме це підприємство? Чи були якісь підстави? Тим більше, ростуть діти й внуки. Борис навіть другий вищий навчальний заклад закінчив, щоби займатися цією справою. Напрошується один висновок — їх примусили продавати”, — резюмував пан Чевгуз.

Продовження на с. 4

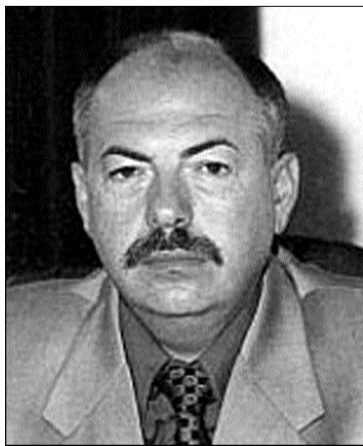

БАНДИТАМ — ДЕПУТАТСЬКИЙ МАНДАТ

Закінчення. Початок на с. 3

Стосовно ж, за словами захисту Колесникова, «чесного продажу акцій» підприємства, адвокат зазначив, що всього було близько 1 мільйона 220 тисяч акцій, номінальна ціна однієї — 2, 78 грн. Простий підрахунок покаже, що вартість усіх акцій на той момент складала 640, 867 тисяч доларів, натомість заплачено було по 63 копійки за акцію — 145 тисяч доларів за всі. 495, 637 тисяч доларів — це ті гроші, які були недоплачені.

«Чому не закінчене розслідування? З точки зору доказів і розслідування це справа проста, це справа районного масштабу. Рядовий слідчий її б за 2 місяці закінчив і передав би в суд для розгляду по суті. На сьогодні змінився четвертий слідчий. Ви уявіть, що в

Святослав Піскун

кожному томі десь 250 сторінок рукописного тексту, а сьогодні вже є 16 томів. Розслідування справи перетворилося для сім'ї Пенчуків у катування. Це знущання над сім'єю Пенчуків. Проводиться очна ставка із Пенчуком-батьком, хворою людиною, гіпертоніком. Замість півгодини очна ставка тривала 7 годин у маленькій кімнатці із зачиненими вікнами. Доводилося бігати, брати ліки, бо батько був на грані втрати свідомості. Очна ставка, яка проводиться для ліквідації суперечностей між показаннями двох людей, перетворилася на знущання. У цьому випадку слідчі дозволили Колесникову та його адвокату допит. Наприклад, чи не перебував потерпілий у психіатричній лікарні, чи не страждав він на психічні захворювання, — зауважив Віктор Чевгуз. А Борис Пенчук додав: «Після цих семигодинних допитів від Колесникова та його адвоката Федура в Лук'янівському слідчому ізоляторі мій батько пролежав майже півтора місяці в лікарні. У черговий раз у нього після пережитого почалася гангрена, й він ледь не позбувся ноги. Слава Богу, що в Києві є прекрасні медичні спеціалісти, які врятували йому ногу».

КРИМІНАЛЬНЕ УГРУПОВАННЯ ЧИ ГОСПОДАРИ ДОНБАСУ?

Борис Пенчук показав журналістам усю глибину проблеми Колесникова та його кримінального оточення: «До 2002 року я працював директором найбільшого в ті роки в Україні Донецького універмагу «Білий лебідь». Наше підприємство — акціонерне товариство з кількістю акціонерів 13800 осіб на

період, коли ми ще працювали на цьому підприємстві. До 2002 року підприємство стабільно працювало, розвивалося, мало плани, були інвестиційні можливості. Підприємство прибуткове, яке насправді давало роботу 2 тисячам власних працівників і виплачувало з наростаючим результатом своїм акціонерам дивіденди з року в рік. До того моменту, коли головою Донецької облради не став Борис Колесников, у нас не було жодних проблем ні з владою, ні з правоохоронними органами. З того моменту, як Колесников став саме головою Донецької облради, його структури стали моніторити практично весь потенціал Донбасу, всі прибуткові підприємства потрапили у поле зору Колесникова та його структур. Як тільки підприємства починали одержувати прибуток, вони відразу ж потрапляли в зону уваги Колесникова та його угруповання. Саме угруповання, тому що мешканці Донбасу, керівники підприємств, які й сьогодні працюють і які втратили свої підприємства, знають, що таке Колесников. Наше підприємство також потрапило в зону уваги Колесникова й дуже його зацікавило. Він говорив, що «всі великі торговельні центри й підприємства Донецької області будуть нашими». Його прикриття, його спина — люди, які сьогодні є господарями Донбасу. Методами погроз життю, вимаганням Колесников примусив нас передати пакет акцій, який належав нашій родині. Однією з наших умов було залишити нас на попередніх посадах і залишити нам із батьком, головою правління акціонерного товариства, по 5 % акцій. У нас в сім'ї залишилося 10 % акцій, решту ми вимушені були передати під тиском і погрозами особисто Колесникову й тим людям, яких він визначив. Серед цих людей я можу назвати прізвища: Ахметов Ігор Леонідович, рідний брат Ахметова Рината Леонідовича, Чертков, Кій, Карташов, Ляшко (також відомий у Донецьку). Ми продали свої акції практично за безцінь. Вартість була конкретно вказана комісією з цінних паперів — 2,78 грн. за акцію. А реальна вартість підприємства в 10—15 разів вища, ніж зафіксовано...»

З нашим відходом підприємство різко стало збитковим. За минулі роки жодного разу ні по одному документу не було показано прибутку підприємства. Я вважаю, що прекрасно відпрацювали працівники правоохоронних органів, розбираючись із цією справою. Зафіксовано багато фактів, коли орендна платня офіційно виплачувалася тільки на 30 %, а 70 % ішло в кишеню певним особам... До мільйона доларів щомісяця — це сума, яка не підлягала оподаткуванню. Куди вона йшла? У результаті 13800 акціонерів залишилися справді ображеними. Це підприємство в квітні 2005 року повинно було стати банкрутом і перейти в приватну власність визначеного кола осіб.

Колесников заявляє в своїх виступах про те, що він не є акціонером «Білого лебедя», що він свої акції передав. Кому? Усі великі акціонери, на яких переписали свої акції ми та інші люди, сьогодні перебувають у розшуку понад 3 місяці. Особисто свої акції я переписав

Віктор Чевгуз і Борис Пенчук

на громадянина Бабака, який також у розшуку. Питається: якщо все зроблено чесно, чому їх немає? Чому немає головних фігурантів у справі розкрадення власності? Чому немає головних фігурантів у справі ухилення від податків? Чому немає Чижикова, нового генерального директора торговельного центру «Білий лебідь»? 8 осіб сьогодні перебувають у розшуку. Де вони? Якщо Колесников такий білий і пухнастий, яким він хоче себе представити перед ЗМІ, якщо він такий чесний і правдивий, то чому тоді ці люди, на яких він примушував переписати свої акції, сьогодні ховаються? Колесников намагається втекти від правосуддя. І він втікає від нього...

Колесников на очній ставці при моєму адвокатові й при своєму адвокатові Андрію Федурі, при слідчому, якого змінили, заявив мені, що, мовляв, я багата людина і знаю, які неприємності ви перенесли, що у вас були великі проблеми, і я готовий усе це компенсувати. Далі він уже на слідчому експерименті, який тривав більше 7 годин, заявив: «Нічого у вас не вийде, я протягну час до січня-лютого, стану кандидатом у народні депутати й тоді вам усім...» Далі нецензурна лайка, яку він дуже любить, що означає «дуже погано». Тобто це відверті погрози, які продовжують звучати на мою адресу, на адресу членів моєї сім'ї та моєї батька. Вони звучать постійно. І від Колесникова, і від його людей, таких, як Федур. І я бачив виступ Богатирьової — це неприхована погроза. Фальсифікуються дані, факти. Те, що вам оголошують з екранів телевізора й говорять, що є незаперечні докази того, що Пенчукі все отримали, — це все розрахунок на той електорат, на ту публіку, яка в Донецьку і яка повинна сьогодні зазнавати тих принижень, які зазнавала в попередні роки. Велика проблема всіх нас і Донбасу в цілому в тому, що ті люди, які нами керували в минулому, фактично залишаються й сьогодні.

Людина, яка збудувала свій статок, своє багатство на чужому горі, чужих сльозах і на крові, залишається головою Донецької облради. Він говорить про те, що він — обличчя партії. Яка партія?! Це суцільна кримінальщина. Це людина, яка з'явилася несподівано після вбивства директора великої донецької фірми «Юг» Сергія Михайловича Романа. Раптом як генеральний директор з'являється Колесников, якого до цього мало хто знав. Це та людина, яка за 7 років

нажила мільярди й стала олігархом. Якими методами? Я вам продемонструю на власному прикладі. Девіз цих людей, говорю буквально, вибачте за їхній жаргон: «Мочить лохов святоє дело!» Якщо ти живеш чесно, якщо платиш податки, якщо ти допомагаєш іншим людям, то ти лох — їхньою мовою. Досить! Усім набридло! Чому я виступив? Тому що відбувся Майдан. Це неординарна подія для нашої держави. Ми всі повірили в те, що в житті має змінитися абсолютно все. Якщо ми всі продовжуватимемо мовчати, ми нічого не змінимо. У справі Колесникова суцільний кримінал, жодної політики.

Основна проблема, що відбувається те, про що Колесников відверто заявляв: «Я затагну час і стану кандидатом в народні депутати». Збуваються всі його слова. Колесников намагається вилити бруд абсолютно на всіх фігурантів цієї справи... Чому саме Колесникову стало потрібно забрати це підприємство? Подивіться, як на Донбасі йде розподіл. Якщо в громадянина Ахметова власні фабрики, заводи, шахти, промисловість, металургія, то в зоні впливу Колесникова інші підприємства, які мають соціальне спрямування, тобто торговельні центри, відома «Київ-Конті», завод шампанських вин і багато інших підприємств. Тут чітка структурізація бізнесу, кому що має дістатися.

Колесникову в житті вдалось багато що. Він зламав багатьох. Він не зламав однієї людини, яка виявилась йому не по зубах, — Костянтина Воробйова.

У день виходу Колесникова на свободу з-під варти на підписку про невинді мені погрожували, працівники спецслужб зареєстрували це, і зараз проводиться розслідування». Борис Пенчук, крім того, поінформував, що ті 500 тисяч доларів на їхньому рахунку, які подаються в ЗМІ як виплата Колесникова за акції, насправді є особистими коштами Пенчуків, з яких було виплачено всі податки.

Своєю чергою, заступник Генпрокурора Віктор Шокін заявив після прес-конференції Бориса Пенчука, що Генпрокуратура вже закінчила розслідування справи щодо вимагання Бориса Колесникова й з цього тижня обвинувачений та його захист зможуть познайомитися з нею. З іншого боку, реальність така, що найбільш імовірним видається те, що бандити замість ув'язнення отримуватимуть статус народних депутатів.

● Олександр СОЛОНЕЦЬ

МОЛОДІЖНИЙ РУХ

ПЛАСТУНИ ТАБОРУЮТЬСЯ

З 2 по 12 серпня поблизу села Білики Кобеляцького району Полтавська станиця Національної скаутської організації України «Пласт» проводила міжстаничний вишкільний екологічно-патріотичний табір для юнаків 13—18 років «Перевернути двічі». У ньому взяли участь хлопці й дівчата з різних осередків Полтавської області (Оржичі, Кременчука, Семенівки, Біликів, Полтави). Виховниками ж були старшопластуни Мирослава Чиркова, Дмитро «Більбо» Панов, Орися Шептун, Данило Данилейко, Сергій Остапівко. Табір пластунів розташований на мальовничій лісовій галявині неподалік берега Ворскли. При встановленні наметів несподівано виявилось, що у різних кінцях галявини, просто у землі є два гнізда: осине й джмелине. Але люди і комахи поставилися одне до одного з повагою і розумінням. Гнізда негайно обгородили стовпчиками, щоб ніхто на них випадково не наступив.

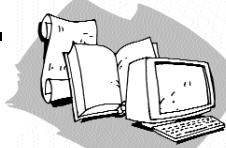
Протягом десяти днів юнаки мали змогу здобувати традиційні скаутські навички, такі, як в'язання вузлів (піонірка), надання першої медичної допомоги, самозахисність (вміння виживати в умовах дикої природи), таборування, мандрівництво, сигналізація. Крім того було й кілька незвичних уроків — верхова їзда, стрільба з пневматичної зброї. До речі, найкращою у стрільбі виявилася командант табору старшопластунка Мирослава Чиркова, яка вперше в житті узяла до рук гвинтівку.

Провідна ідея табору, відображена у назві «Перевернути двічі», полягала у потребі час від часу дивитися на давно знайомі речі по-новому, при необхідності виходити за межі свого звичного світосприйняття, аби не допустити його закам'яніння і не впасти у снобізм. У руслі цієї ідеї пройшло кілька «тематичних днів». Наприклад, «День навиворіт» почався із церемонії закриття о 22-й годині, потім була вечірня ватра, вечерея, обід о 13-й, сніданок, відкриття дня, вставання о 7-й — усе навпаки, навіть час. Також було святкування Нового року з ялинкою (роль якої виконувало сухе дерево, щедро оздоблене паперовими прикрасами, цукерками і фруктами), зі Снігуронькою і подарунками. «Гороховий день» порадив учасників різноманітними стравами з гороху й жартами.

Наприкінці табору юнаки отримали посвідки учасників, а ті, хто проявив себе з найкращого боку, було нагороджено відзнаками, котрі тепер прикрашатимуть їхні однострої. Та всі вони отримали дещо набагато цінніше за посвідки і відзначки — добірну українську мову, неоціненні знання й навички — те, що дозволить молодим українським патріотам гідно протистояти викликам життя, творити сильно й горду Україну.

● Орися ШЕПТУН

ПОДОРОЖ КРАЇНОЮ

Часто дратуємося, коли нас «вчать жити». Особливо коли це роблять українці, які мешкають у забезпеченому, благополучному закордонному світі. І ми відповідаємо, а частіше стримуємося, аби не випалити: не повчайте нас, не любіть Україну здалеку, а приїдьте і спробуйте жити й працювати на благо нації тут, в Україні.

Та інколи варто й прислухатися до правди про наше буття, якою бачать її люди «звідти», зі світу, що давно пройшов школу державотворення. Надто коли це люди, які щиро вболівають за українську справу — і не тільки словом, а й ділом.

У червні ц. р. подружжя

Боднарчук, активні члени Товариства Української Мови (ТУМ)-Чикаго, укротро відвідали Україну й зустрічалися з провідними діячами «Просвіти». У пропонованому матеріалі пан Богдан і пані Віра діляться з читачами враженнями від своєї подорожі, а також дають висновки про українське, зокрема просвітянське життя — на зрізі післяреволюційних змін.

Загалом зберігаємо мову і стиль викладу авторів — як ілюстрацію мови української діаспори, що не зазнала російського впливу.

КИЇВ

Якщо вас не дратує чужа — російська мова, то Київ для туриста виглядає як гарне західноєвропейське місто. Тривають розбудови, шалений авторух, модерні готелі. Хоча усі написи вже українською мовою, та російська панує всюди: на летищах, в готелях, на вулиці.

Єдина різниця, яку ми зауважили тепер, порівнюючи з попередніми візитами в Україну, — коли до людей зверталися українською, то вони, якщо вміють, відповідають українською. Бо раніше переважно «не розуміли».

У ЦЕНТРАЛІ «ПРОСВІТИ» НА ХРЕЩАТИКУ

Голова «Просвіти», народний депутат Павло Мовчан, вручив нам медалі «Будівничий України» — за співпрацю Товариства Української Мови (ТУМ)-Чикаго із «Просвітами» в Україні за останніх 15 років. Зустрічі як у центральній, так і в обласних «Просвітах» координував п. Микола Нестерчук, заступник П. Мовчана й відповідальний секретар централі. Тут ми мали нагоду відновити старі знайомства з проф. О. Пономаревим, із редактором «Слова Просвіти» п. Любов'ю Голотою, а також пізнати нових співробітників. Центральна видає газету «Слово Просвіти», на телестудії «Просвіти» випускають касети на виховні теми.

У столиці ми виступали у Національній Радіокомпанії України (інтерв'ю із заст. гол. редактора Оксаною Маловічко), у Всесвітній Службі Радіо України (інтерв'ю з гол. редактором Миколою Мариненком) та у «Голосі Києва».

У Києві ми також мали зустріч

Київ. Зустріч із головою ВУТ «Просвіта» Павлом Мовчаном

із головою Харківської обласної «Просвіти» проф. А. Кіндратенком. Харківська «Просвіта» випускає дуже популярний журнал «Журавлик». Від проф. Кіндратенка ми відідалися, який шалений спротив групи Януковича—Кучми творили під час останніх виборів, а також що українська панує всюди: розчаровані новим губернатором.

ПРО ПОЛТАВУ

До Києва прибув голова Полтавської обласної «Просвіти», народний депутат Микола Кульчинський — якраз повернувся із фестивалю «Мазепа-Фест», одним із організаторів якого він є вже третій рік. Наш ТУМ-Чикаго йому в цьому допомагає фінансово, бо такий фестиваль збирає у Полтаві тисячі людей. Ситуація в Полтаві також незavidна. Недавно «викинули на вулицю» дитячу бібліотеку ім. П. Мирного; місцева й обласна адміністрації ігнорують такі питання. У цій справі ТУМ-Чикаго написало листа до Президента, а також подало інформацію до преси. Хоч проблем у Полтаві багато, та п. Кульчинський оптиміст, надзвичайно динамічна людина і вірить, що справи зміняться на краще.

ЧЕРНІГІВ

У Чернігові «Просвіта» успішно видає газету «Сіверщина». Також мають малу книгарню і гарну бібліотеку. Чернігівська «Просвіта» зацікавлена створити кредитову спілку (на зразок Львова, Стрия чи Сватова). Ми обіцяли їм у цьому допомогти. У цьому будинку також знаходиться мистецька галерея «Круті сходи», яку веде писанкарка

Летіли ми в Україну на «АероСвіті» — вирішили підтримати українську авіалінію. Хоча пілот оголошував українською, вся обслуга «щебетала» чужою — російською мовою. І коли ми до них зверталися українською, то вони вдавали, що не розуміють...

Ніна Олішкевич. Просвітяни зацікавлені у створенні спільних підприємств і FM-радіостанції. У Чернігові знаходиться багато старовинних церков (XI—XII ст.); хоч більшість належить до московського патріархату, та одна із найстарших, П'ятницька церква, належить до Київського патріархату. Ця церква гарно відбудована всередині, але довкола — бур'яни... Чернігів може бути «копальнею золота» для туризму; тільки треба поставити привітні готелики, покосити траву, мати інформативні брошури і т. ін.

Голова Чернігівської обл. «Просвіти» Василь Чепурний — молодша, завзята людина — також великий оптиміст. Завдяки йому багато молодих людей вступили в «Просвіту»: возив нас молодий підприємець Юрій Вертійко — хоч родом з Росії, став просвітянином і вивчає українську мову; молодий просвітянин Олег Головатенко веде інтернет-видання «Високий вал».

БАТУРИН

Нам вдалося поїхати автомобусом до Батурина, на Козацькі дні.

Батурин. Після святкування Козацьких днів

У Батурині дощ лив, як із відра. Але ми таки відсвяткували із провідниками батуринської та чернігівської адміністрацій. Людей з'їхалося дуже багато. Із Києва прибув народний депутат Іван Плющ. Пізнали багато батуринських, ніжинських і бахмацьких діячів, а також місцевих священиків, які є активними членами «Просвіти». На прийнятті виступав мільярдер Сергій Тарута, який вибачався, що не знає української мови, але сказав, що його діти вже говорять українською. Він обіцяв допомагати у відбудові Батурина. Біля плити Мазепи на Гончарівці ми зустрілися з Миколою Мазепою з Харкова, який є далеким родичем гетьмана Івана Мазепи.

ЖИТОМИР

У Житомирі надзвичайно ділово спілкувався з нами голова обласної «Просвіти» Святослав Васильчук. У домівці «Просвіти» він розповів про їхню працю. Видають газету «Народний лікар України» та «Віче». Пан Святослав походить із патріотичної родини: батько брав участь у війську УНР, а брат загинув в УПА. До Помаранчевої революції просвітянам було дуже складно працювати, але нині ситуація поправляється і голова вірить, що все йде добру

дорогою. Ми мали прес-конференцію у Педагогічному університеті ім. І. Франка, де зібралось досить багато журналістів, викладачів і студентів. Також зустрічалися з п. Іриною Синявською, заступником голови обласної адміністрації. Пані Синявська прихильно ставиться до «Просвіти» — то виглядає, що нова обласна адміністрація співпрацюватиме із «Просвітою».

НОВОГРАД-ВОЛИНСЬКИЙ

У цьому місті (первісна назва — Зв'ягіль) є хата, де народилася Леся Українка. Тепер це прекрасний музей, яким опікується уряд. Після оглядин музею, де також знаходяться інформації і дані про різні міста, що стосуються Лесі Українки, ми завважили, що ніде немає згадки про пам'ятники Лесі Українці в Америці...

КРИМ

Із провідниками обласних «Просвіт» Одеси, Запоріжжя, Херсона, Сімферополя, Севастополя та Ялтинської районної

гіршилася. Перед тим вони мали безкоштовне приміщення, телепрограму, а тепер не можуть дістатися до влади на побачення. На 554 школи — 45 % українських. Сьогодні зменшують платню «просвітянам»-учителям; влада не українська.

Пан Володимир Проценко, голова Севастопольської «Просвіти», також працює у складних обставинах. У Севастополі панує російський шовінізм; містом керує російська діаспора. Просвітяни видають газету «Дзвін Севастополя», мають мале видавництво, при «Просвіті» існує хор. На 22 % українського населення тут 2 українські школи. У всіх школах міста є година української мови.

Голова Всеукраїнського Товариства «Просвіта» із Сімферополя Сергій Савченко повідомив, що в Криму є приблизно 750000 українців; 90 % із них живе по селах. Завдяки українській громадськості існує 5 українських шкіл. У минулих роках «Просвіта» випускала газету «Кримська Світлиця», та через відсутність фінансування вона перестає виходити. Відчувається брак українських підручників. Держава не дає коштів на видавництво; тоді коли Росія завалює ринки великими тиражами книжок і газет. Голова кримської філії НТШ, Петро Вольвач, говорив, що виклади у вищих закладах ведуться російською мовою (крім української літератури); навіть історію України вчать за московськими підручниками!

Пан Л. Пилунський, голова Кримського Народного Руху, інформував, що по приході Путіна до влади ситуація в Криму значно погіршилася. По тім, як Росія наробила «рейваху»-шуму, нібито переслідують російська мова в Україні, Президент Ющенко заявив, що жодна російська школа не буде закрита.

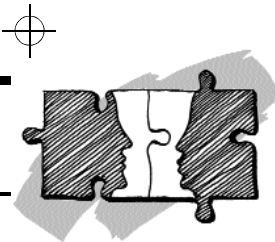
З вищеподаного, ситуація в Криму виглядає песимістичною. Але п. С. Кочерга хотіла нас ознайомити із кращими сторінками Ялти. Ми відвідали чудовий Музей Лесі Українки (котрим тепер завідує Олена Гніздова). У музеї також була виставка праць українських письменників Ялти. Мали ми зустріч із ректором і деканом Кримського державного гуманітарного університету, де п. Кочерга викладає українську літературу. Ректор М. Ігнатенко й декан говорили з нами українською мовою і прихильно ставляться до українства.

У цьому закладі п. Олексій Нирко навчає гри на бандурі й заведе Музейем кобзарського мистецтва. Він був першим головою «Просвіти» у Ялті.

Описали відвідали ми Українську школу ім. С. Руданського. Директор цієї школи — надзвичайно ділова особа, п. Світлана Регрут. Ця школа є гордістю українців Ялти. Тут навчається 400 дітей. Більше дітей голоситься, але через брак більшого приміщення не можуть їх приймати. У школі також вчать англійської мови. Тут є Музей С. Руданського. На завершення у поті чола ми видрапалися на гору-цивтар, де похований Степан Руданський, який довгий час проживав у Ялті. Його могилу доглядають учні української школи.

Так що, незважаючи на величезний тиск із Росії, українські справи не стоять на місці. Також цікавим є таке: як ми зверталися до людей по-українському, то вони чемно відповіли російською мовою.

Мали ми й нагоду відвідати давнє грецьке місто Херсонес. Це надзвичайно цікава археологічна місцевість, яка лежить при Чорному морі. Нам було приємно зустрітись з українкою п. Таїсою Бушнел із University of Texas, яка тут проводить розкопки.

ПЕРЕХРЕСТЯ ДУМОК

— Пані Галино, виставка називається “Український портрет XVI—XVIII століття”... Але відомо, що портрет XVI століття сьогодні велика рідкість... Скільки маємо його тут, на цій виставці?

— Маємо стовідсотковий твір XVI століття. Це надгробний епітафійний портрет на смерть Іоана

“Під терміном **УКРАЇНСЬКИЙ ПОРТРЕТ маємо три групи цього роду художніх творів: 1) портрети, що на території етнографічної України робили її народженці, 2) портрети, що українські майстри робили по чужих землях, 3) портрети українців, що робили майстри-чужинці. Тільки така звичайна у всіх народів постановка питання дасть можливість хоч би на майбутнє з’ясувати шляхи розвитку в портретному майстерстві на Україні, визначити той ґрунт, на якому цей портрет виріс, як і виявити характер художніх впливів, що відбулися на ньому”.**

Данило Щербаківський, 1925 рік.

Герберта. Його знайшли в костелі, у селі Скелівка. Іоан Герберт помер 1577 року. Також у музеї виставлено портрет польського короля Стефана Баторія. Дослідники, щоправда, досі вагаються, чи то

пив портрет, за стилістикою близький XVI—XVII століттям. Цікава деталь. На полотні художник написав слово “elect”, а це означає, що Стефана Баторія намалювали в ролі особи, яка ще тільки збира-

ється коронуватися. Тому цей портрет викликав великий інтерес. Вирішили, що це саме та річ, яку створив Войцех Стефановський у XVI столітті. Але завершального вердикту ще не винесено, тож датування й авторство портрета дали лишаються під сумнівом.

— А ще якісь полотна залишилися від цього автора?

— Безсумнівних портретів, приписаних Стефановському, на жаль, немає...

— А як пояснити, що портрети XVI століття майже не збереглось? Наскільки я знаю, основних втрат мистецькі цінності зазнали під час останньої війни...

— Ні, це неправильне уявлення. Ймовірно, що портрети XVI століття не було вже на початку XX століття, ба, навіть у кінці XIX... Надто віддалена епоха. Крім того, у XVI столітті портрет не був настільки поширеним, як у XVIII. Значною мірою то був елітний предмет, забавка вищої суспільної верхівки — магнатів і королів. Якраз тому їх було створено менше. Пізніше з’являється портрет значно численнішої шляхти.

— У пресі Вам закидали, що це виставка більше польського, ніж українського портрета...

— Провести чітку межу між національними портретами того періоду майже неможливо. Адже українські, білоруські й литовські землі входили до складу єдиної держави — Речі Посполитої. Тож немає сенсу вишукувати неповторні національні риси. Був єдиний і неподільний процес. Крім того, дуже часто одні і ті самі художники обслуговували і козацьку старшину, і польських магнатів. Та й художники були різні за національністю. Тому краще покладатися на визначення Данила Щербаківського, яке є лейтмотивом нашої виставки. Ми намагалися його дотримуватися. І до певної міри досягли мети. Є ще один важливий аспект: як розуміти і трактувати слово “український” у назві виставки... Якщо вважати, що воно стосується національної школи і художників, які працювали тільки на території України, то наша виставка під цю концепцію не підлягає. “Український портрет” ми

У Національному художньому музеї триває виставка “Український портрет XVI—XVIII століття”. Подія, ще недостатньо усвідомлена в культурному житті України. Про її величезне значення висловлюється Галина Белікова — куратор виставки, котрій вдалося зібрати художні полотна, зазвичай розпорошені по всіх музеях країни. Найбільшу частку до київської експозиції внесла

трактуємо як історико-культурне явище. Воно акумулювало не тільки твори наших митців, а й полотна іноземних художників, які проживали в Україні.

— Що, на Ваш погляд, переважає в українському портреті: історичність чи мистецька якість?

— Якби ми говорили про пейзаж чи про іконопис, то там це питання не стояло б так гостро. Звичайно, перш за все ми хотіли показати мистецьку цінність і процес розвитку українського портрета протягом цих століть. Нас менше цікавило, це портрет короля чи звичайного міщанина. Але оскільки на портрети зображено видатну персону, котра є носієм певного часу, то історичність — вагома ознака нашої виставки...

— Розкажіть трохи про вплив бароко на український портрет...

— Його вплив був таким же, як на іконопис і архітектуру. Бароко — це загальноєвропейський стиль, який був сприйнятий та адаптований в Україні. Себто синтезований з національним. Проявляється він і в стилі життя, і в стилі мислення. Якщо говорити про бароко в європейському портреті, то, на відміну від класицизму, зауважимо не строгість, а живописну чуттєвість, динамізм і розкутість. Замість симетрії — асиметрія. Українське бароко — це поєднання всього того, що я зазначила, з українським народним декоративним мистецтвом та рисами іконопису.

— Чи поєднуються в українському портреті психологізм і архаїчність?

— Це залежало від майстерності художника. Поміж портретів нашої виставки зустрічаються психологічно виразні образи. Наприклад, маємо портрети Семена й Параски Сулимів. Художник був тала-

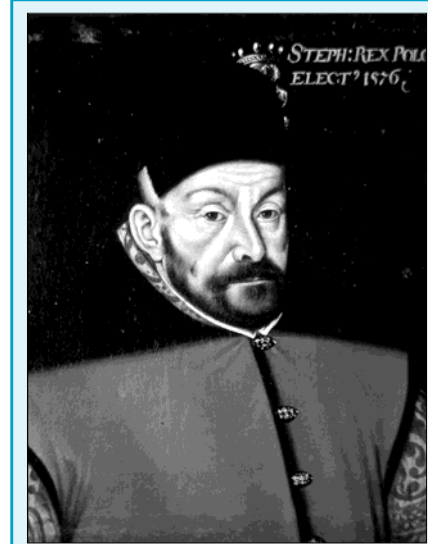
новитий і зумів прекрасно передати характер героїв. Знову ж таки, все залежить від того, як трактувати поняття психологізму в живописі. Як мистецьке явище, психологізм виник на початку XX століття. Майстри портрета XVI—XVIII століть не ставили перед собою мету проникнути у світ людини, їм це було не потрібно. Епоха вимагала показати людину з репрезентативної точки зору. Яка її роль у суспільстві, яку сходинку ієрархічної драбини займає... Звідси і помпезний антураж, щоб було зрозуміло з першого погляду: ось гетьман, ось полковник, а ось — король... Психологізм не був на часі...

— Але ж портретна схожість мала бути?

— Обов’язково. Особливо в портреті, який ближчий до шляхетського. Там це було підкреслено вимогою. Навіть якщо людина була некрасива, то митець мусив не ідеалізувати, а навпаки, змалювати всі незугарні риси обличчя й статури. У більшості так званих “сарматських” портретів це було дуже важливо.

— А їхня статура, жести... Усе це теж данина часові?

— Саме ці пози і саме ці композиції відсилають нас до мистецтва європейського. Композиційна схема була запозичена. І хоча певною мірою її адаптували до місцевих вимог, протягом тривалого часу така композиція утримувалася як штамп. Якщо в Україні у XVI столітті почали писати так звані портрети у повний зріст, які того часу були поширені в Європі, то у XVII і XVIII століттях на наших теренах й надалі використовували ту ж саму позу і жести. Хоча, повторюю, усе залежало від індивідуальності майстра. Інколи з’являлися шедеври, цілком відмінні від композиційного штампа...

“1576. Стефан Баторій зброю у християнському світі ушлелений, духом своїм героїчним довіє, що, крім королівства, нічого вже не потребує. Врешті обітницями станів з трансільванських

тіснин вибравшись на обширні поля Польщі, п’ятого квітня вступив у Львів...”

Сам король у пурпурному плащі і шоломі, прикрашеному пір’ям чаплі, їхав на фракійському коні. Його руська шляхта через свого воєводу, Ієроніма Сенявського першим привітала надорозі, а потім місто радісними вигуками.

Серед них Стефан голою, сповненим надзвичайної гідності, схвально відміченої чужими письменниками, виголосив: “Скоро я покажу, чим король, заслужено прикликаний бажанними на трон, відрізняється від тих королів, яких доля народження обманула”. Не затримався у Львові довше, як на три дні, і спішно виїхав до Кракова...”

Бартоломій Зіморівич “Потрійний Львів тобто Хроніка міста Львова”.

— Виставка “Український портрет XVI—XVIII століття” — це спільна робота музеїв з різних куточків України. Пане Возницький, наскільки великим є вклад Львівської галереї мистецтв?

— Уперше вернісаж львівського портрета ми зробили 1965 року. Відтоді Київський національний музей понад сорок років готував цю виставку. Аж нарешті... сталося. Через бурхливу діяльність ради влади маємо великі втрати. В Україні майже не існує портрета XVII століття. Не кажучи вже про XVI. Збереглося трохи полотен XVIII століття. Вочевидь, без наших портретів ця виставка була б дуже бідною. Третина мистецьких речей зі Львова. Звичайно, є щось із Тернополья, Рівного, навіть з Почаєва... Збирали з усієї України. Але портрети XVI—XVII століття — в основному наші речі, львівські...

— Маєте більше, бо радянської влади було менше...

— Воно таки-так, але потім як узялися... У кожному замку на Львівщині було до 300—400 портретів. Пограбувавши та перетворивши палаци на стайні, “совіти” понижили й портрети. Те, що залишилося, зберігається у Львівській галереї мистецтв та в Олеському замку. Маємо близько тисячі львівських портретів. Жодне місто Європи не має стільки. Їх написано

в цьому регіоні і переважно українськими художниками. Крім того є прекрасні портрети у Львівському історичному та Дрогобицькому краєзнавчому музеях. Якраз на основі цих збірок ми зробили виставку 1965 року.

— Ось Ви кажете, що третина портретів з Львівських музеїв, а решта? Яку територію та історичний пласт вони охоплюють?

— Київський музей має гарну добірку XVIII—початку XIX століття. Кілька портретів привезли з Чернігова, Полтави, Дніпропетровська... У Львові колись була проблема з українськими портретами XVI—XVII століття. Чомусь їх вважали польськими. Через те виставку у 1965 році ми назвали “Львівським портретом”, себто портретом, який зроблено у Львові. Останні дослідження свідчать, що польські живописці працювали у Львові дуже мало. Переважно то французькі портрети, німецькі, італійці щось малювали. Польськість аргументували, вказуючи на тих, кого малював художник. А то були переважно їхні королі і магнати... Основним замовником була шляхта, яка проживала на території Правобережної України. Але ми чи не єдині в Європі маємо селянські портрети середини XVIII століття. Вони представлені на цій виставці.

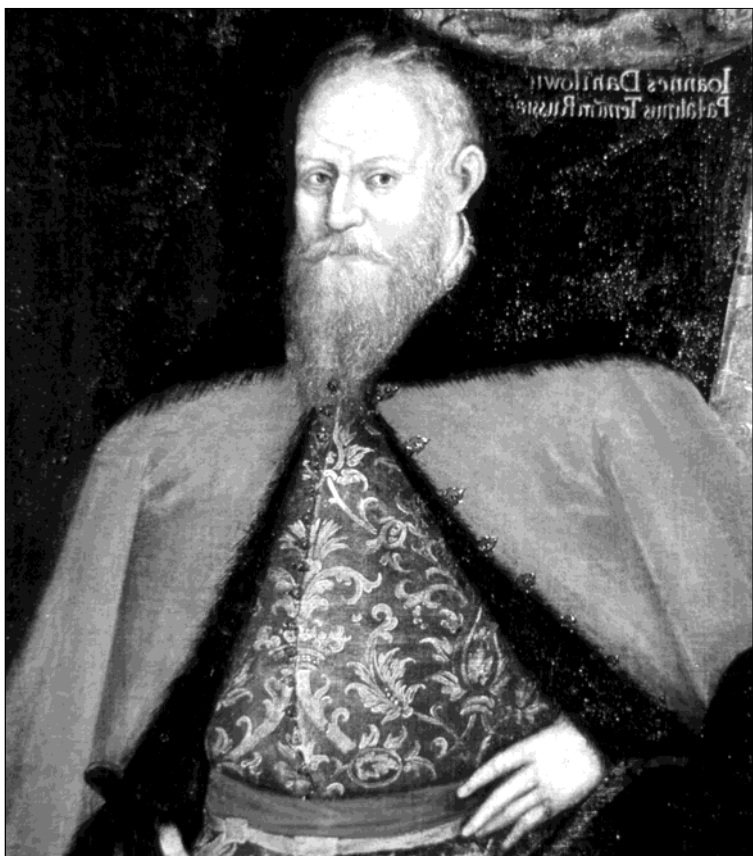
— Мені за цим ввижається драма... Чому магнати замов-

ляли селянський портрет?

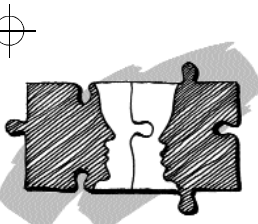
— Не знаю, чи можна це вважати драмою, просто власник замку замовив портрет подружжя селян, котрим на той час виповнилося понад сто років. Це для шляхтичів було гідне подиву. Є також селянський портрет з Підгорецького замку. Селяни працювали там, навіть виховували паненят.

— На виставці є портрет Хмельницького XVIII століття. Наскільки ймовірна портретна схожість?

— Існує один портрет з натури. Це графіка голландця Гондїуса. Малюнок має достовірну портретну схожість з гетьманом України. Інші, зображуючи Богдана Хмельницького, користувалися графікою голландського живописця. До слова, всі львівські портрети мали портретну схожість. Наші магнати не любили європейського портрета. Вони вважали, що європейський портрет ідеалізований і не спроможний правильно зобразити людську фігуру і обличчя. Узяти хоча б такого відомого фундатора XVIII століття, як Микола Потоцький — Канівський староста. Він мав європейських архітекторів і славного скульптора Пінзеля. І міг замовити портрет будь-якому європейському художнику, але не хотів. Він був великим будівничим і збудував багато храмів. У кожному храмі вішав свій портрет, щоб за

Сенькович Федір, портрет Івана Даниловича. 1620 р., замок Олесько

Львівська галерея мистецтв. Про це та інше розповідає її легендарний директор — Борис Возницький. Культурологічний аспект, узагальнення й підсумки належать перу мистецтвознавця — Людмили Міляєвій.

Українським портретом цікавилась і розмірковувала Уляна ГЛІБЧУК

Портрет селянина з посохом. 1760 р.

нього молилися і про нього згадували. На сьогодні збереглося 14 портретів Миколи Потоцького. На виставці він представлений полотном із Почаївського монастиря.

— Чи не думали Ви зібрати український портрет з усього світу?

— Українського портрета до XVIII століття майже ніде немає. Дещо є у Польщі. Там є прекрасна збірка в Краківському музеї, до десяти жіночих портретів на повний зріст. Є зображення Мазепини — матері гетьмана Мазепи, є Виговська. Зараз на рівні міністерств культури ми ведемо переговори, щоб орендувати один в одного мистецькі цінності. Так звані депозити на десять і більше років. Обидві держави припинили розмовляти мовою ультиматів! У Росії також є десятків зо три українських портретів, зокрема в Історичному музеї у Москві. Декілька портретів може бути у Стокгольмі...

— Скажіть, наскільки правдоподібним є твердження, що Рембрандт малював Кривоноса? Принаймні цей факт часто згадують у художній історичній літературі...

— Так, є портрет Рембрандта, який називається "Лісовчик", себто польською — "найманець". Тоді Кривонос був у реєстрі козацького війська від Речі Посполитої. Багато вчених сходяться на думці, що на цій картині зображено саме Кривоноса. Зараз ми зіткнулися з дуже цікавою колекцією. Це козацькі портрети, які ми бачили тільки на фотографіях. Оригінали перебувають на території колишньої Югославії. Свого часу їх вивезли з Константинополя. За фотографіями важко визначити, хто їх малював.

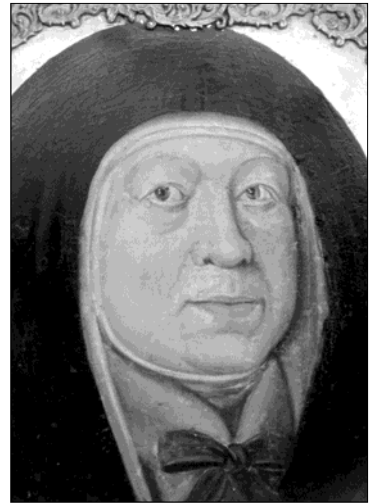
Наразі вони перебувають у невеличкому замку в Хорватії.

— Добра причина здійснити подорож на Балкани... А повернемося на виставку. Скажіть, що то означало, коли світську персону вписували в ікону?

— Український портрет тісно пов'язаний із давньоримським портретом. Це дивно, бо жодна країна світу не має таких аналогій. У Римі портретові надавали сакрального значення. Малювали померлих і робили такі святі куточки, де були портрети дорогих серцю небіжчиків: батька, бабці, дідуся... На похороні несли хоругву з портретом. У Львові також є така хоругва з портретом померлого. Зараз вона на виставці у Києві. А ще є натрунні портрети. У Львові їх більше двадцяти. Такий портрет малювали на бласі і прибивався до труни. Якби хоронили в землю, то нічого б не лишилося. Але хоронили в склепах. Коли прийшли австрійці до Львова, то за наказом імператора почали ті гроби виносити. Мовляв, антисанітарія. Львів'яни повиносили труни і познімали портрети. А ще були епітафійні зображення. Сучасною мовою — це меморіальні дошки, де описувалися заслуги небіжчика. На львівському епітафійному портреті міг бути зображений померлий зі своїм святим патроном, наприклад, святим Миколаєм чи іншим святым... Ви, мабуть, ці портрети маєте на увазі...

— Пане Возницький, Ви врятували безліч творів, але й немало стикалися з актами вандалізму. Що найбільше врізалось в пам'ять?

— Щось пов'язане з портретом одразу й не згадаю... Хіба що зі скульптурою. Це було в шістдесяті роки... До мене дійшла інформація, що в одному з монастирів Львівщи-

Ляницький Олександр (?)
Натрунний портрет Анастасії Красовської бл. 1714 р.

ни зберігається дерев'яна скульптура. Приїхали. Дивимось, а посеред двору вже лежить купа... Розчленовані фігури... Ось нога дерев'яна, рука, голова... Якось студенти у дворі пиляють з того дроба... Тринадцять старовинних скульптур знищили. П'ять ми встигли врятувати. Поблизу монастиря було профтехучилище, то вони для нього ті дроба заготовляли.

— Кучеряво жили совети...

Уже в дев'яностих роках я представнику ЮНЕСКО показував ті врятовані речі. Він запитав мене, у скільки я б оцінив одну з них. "Ну, двісті тисяч доларів..." Він тільки усміхнувся на те. На аукціоні в Лондоні, каже, початкова ціна однієї скульптури була б не менша п'яти мільйонів доларів...

ПУЛЬС МИНУЛОГО

Український портрет — своєрідне явище у світовому мистецтві, і виставка представляє його нюанси: різні вади портрета, залежні від його функціонального призначення, і різні стилі, що панували у художній культурі впродовж кількох століть. Виставка відбиває і те, як втілювався портрет у різних видах мистецтва: у малярстві, гравюрі й іконі. Вона має великий художній та історичний інтерес: перед глядачем виникають образи королів, гетьманів, магнатів, шляхтичів, духівництва, міщан, навіть селянства. Відвідувач почуваче себе оточеним історичними діями. Тими, які багато зусиль поклали на олтар слави України, і тими, які були її ворогами. Мабуть, ніде так не відчувається пульс історичного минулого, як серед цих портретів.

Перші кроки світського мистецтва в Україні було закладено саме портретом на межі XVI—XVIII ст. Збереглися лише окремі пам'ятки цього часу на Західній Україні, у Львові, але вони дають можливість відчувати, наскільки активно художники почали працювати в новому для них напрямку мистецтва і наскільки великий був попит на портрет. Одразу сформулювалися різні види цього жанру малярства.

На виставці глядач простежує, як вироблялися певні канони кожного виду і наскільки вони робилися усталеними. Українське малярство жадібно всотувало ренесансну культуру Західної Європи, коли вона, на межі століть, уже почала занепадати. Безпосередніми зразками були польські портре-

ТІ, ЯКІ БАГАТО ЗУСИЛЬ ПОКЛАЛИ НА ОЛТАР УКРАЇНИ, І ТІ, ЯКІ БУЛИ ЇЇ ВОРОГАМИ...

Портрет Ганни Гойської. XVII ст.

ти, які, своєю чергою, орієнтувалися на певні західноєвропейські композиційні схеми. Ранні портрети відзеркалюють деякі сторінки життя наших предків із їхнім особливим культом померлого. Він відбився в різних за композицією епітафійних портретах і в портретах натрунних, які пов'язані з урочистим обрядом поховання "Pompae funebris". Якщо перші представляли померлого навколішка перед Розп'яттям, то натрунні портрети під час похорону були в но-

гах небіжчика, текстова епітафія — у головах. Те, що ці портрети кріпилися безпосередньо на труні, пояснює незвичайну форму бляхи, на якій вони малювалися. Небіжчик, коли його закрита труна стояла в церкві, начебто одночасно перебував у двох вимірах — потойбічному і ще реальному. Через це нагробний портрет мав бути реалістичним, подібним до портретованого, з яскраво означеними індивідуальними рисами. Помпезний ритуал поховання набув

у польській магнатерії і шляхти до деякої міри театралізованості. Згодом частково був запозичений членами славнозвісного львівського Успенського ставропигійного братства й українськими міщанами.

На виставці перед глядачем постає ціла галерея цих активних людей, молодих і старих, які так багато зробили для того, аби у складні часи поневолення Річчю Посполитою боронити гідність українця та його право на православне вірування. Вони заснували школу, друкарню.

Серед них був і найзможніший львів'янин, грек за походженням, купець Костянтин Корнякт. Він прикрасив Львів ренесансними спорудами — дзвіницею Львівського Успенського братства і своїм палацом. Його представляє епітафій на хоругві і пізніше виконані імпазантні портрети членів родини. Образ інтелігента того часу втілено в портреті Я. Гербурта, який вражає своєю досконалістю: це і стриманий лаконізм засобів художньої виразності, у яких велику роль відіграє силует, і гармонія барв, що нагадує кращі зразки німецького малярства часів північного Відродження.

До наших днів не дійшли киявські портрети першої половини XVII століття. Але вони існували, і ми знаємо

про це зі свідчень мандрівника-архієпископа Павла Алепського, сина антикійського патріарха Макарія, який подорожував разом з батьком Україною до Москви. Свої враження він нотував у щоденнику, де зазначив, що в Києві "козацькі малярі запозичили красу малювання обличчя у франкських і лясських художників... Вони володіють неперевершеною майстерністю в зображенні людських обличчя з досконалою подібністю". Єдине зображення, яке підтверджує слова архієпископа, — це фреска, портрет Петра Могили у церкві Спаса на Берестові.

Як це не дивно, але канон репрезентативного портрета, який склався у XVII столітті, лишився і в XVIII столітті, до певної міри ставши анахронізмом. Проте плінність часу впливала й на стиль: в Україні запанувало бароко з його урочистістю й прагненням до декоративності.

Вилло нове вино у старі міхи. Портрети перетворилися на візерункові килими, у яких соціальний статус портретованого підкреслювався орнаментним багатством одягу, ознаками влади (пернач, булава, герб) і найменше психологічною характеристикою. Особливо портрети козацької старшини набувають естетичної самодостатності і краси. Про-

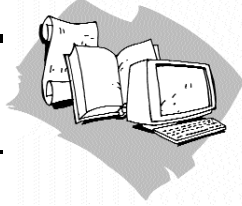
те в них ніколи не забувають про благочестя портретованого, і майже завжди поруч є розп'яття або ікона. Аналогічний вигляд мають і портрети українського духовництва. Здебільшого розраховані на інтер'єри церков, вони мають спільні риси з подібними до них монументальними розписами.

Можна стверджувати, що в православному світі тільки в Україні портрет конкретних історичних осіб посідає таке визначне місце в іконі. Разом з тим, наш портрет є також чи не найбільш демократичним: поряд із гетьманами, козацькою старшиною багато міщан і просто селян.

У коротенькому огляді важко окреслити всі течії та мистецькі напрямки або відзначити окремі творчі особистості, імена яких дійшли до нас. Проте варто назвати ще одну характерну рису. Попри історичну долю України, територія котрої протягом століть перебувала в межах різних імперій, її художня культура виробила свою національну мову. Вона перетинала етнічні кордони і взаємозбагачувалася. Недарма українці В. Боровиковський і Д. Левицький уславили російське мистецтво, хоч обидва здобули освіту на Батьківщині.

"Український портрет XVI—XVIII століття", перш за все, свідчить про високий духовний рівень нашої культури, власне, такі виставки виховують національну свідомість громадянського суспільства. У Польщі аналогічна виставка польського портрета передувала організаці "Солідарність".

● **Л. С. МІЛЯЄВА,**
мистецтвознавець,
академік АМУ

ТЕРМІНОЛОГІЯ

Українська наукова мова сягає глибини віків, що підтверджують як зразки актової мови, так і теоретичні дослідження в галузі формування окремих терміносистем.

Плідним етапом у розвитку української наукової термінології дослідники вважають 20-ті—початок 30-х років ХХ ст., коли відновлено українську державність, розширено суспільні функції української мови. Це спонукало до цілеспрямованої роботи, яка була логічним продовженням термінологічної праці діячів науки, техніки, лінгвістів, письменників у попередні десятиліття. У цьому процесі велику роль відіграв створений 1921 р. **Інститут української наукової мови**.

Звинувачення українських філологів у народництві й націоналізмі припинило роботу на термінологічній ниві на довгі роки. Відродження її пов'язане зі створенням у 1957 році Президією Академії наук України **Словникової комісії**, яка мала виробити принципи укладання термінологічних словників.

Основними завданнями сучасного термінознавства є систематизація, упорядкування наявної наукової термінології з вилученням із неї слів-покручів, відродження окремих забутих або "репресованих" термінів, створення галузевих словників, українськомовних підручників, посібників, довідників, кодексів, державних стандартів на терміни та визначення.

Зважаючи на те, що наукова термінологія є показником наукового, соціально-економічного та культурного розвитку держави, інтерес до проблеми термінології з боку галузевих фахівців і лінгвістів постійно зростає.

У КРУГОВЕРТІ НАУКОВИХ СЛІВ

Підвищений інтерес науковців до проблем термінології зумовлено практичною потребою — забезпечити всі галузі суспільного і культурного життя кодифікованою національною термінологією. Наслідком співпраці науковців із різних галузей знань є видання за роки незалежності України близько 600 галузевих словників різного типу й призначення. Видані словники умовно можна поділити на кілька типів. **За орієнтацією:** загальнонаукові, багатогалузеві (універсальні), галузеві, вузькогалузеві; **за кількістю залучених мов:** одно-, дво-, три- і багатомовні; **за призначенням:** навчальні, інформаційні, довідкові, переважно тлумачні, які мають суто прикладне застосування. До видань такого типу належать словники-довідники, енциклопедичні словники й галузеві енциклопедії, у яких реєстр визначають чіткі смислові і граматичні категорії. За останні роки в Україні вишло близько 250 словників енциклопедично-довідкового типу.

Серед багатогалузевих словників, як правило перекладних, що охоплюють термінологію багатьох галузей знань, виокремлюється повнотою лексичного матеріалу (приблизно 160 тис. термінів) "Великий російсько-український політехнічний словник" за ред. О. Є. Благовещенського (К., 2002).

У ньому зафіксовано терміни з основних галузей науки і техніки: комп'ютерної техніки, радіоелектроніки, квантової електроніки, ядерної фізики тощо. Вартий уваги "Словник російсько-український. Політехнічний" В. С. Підліпенського і В. М. Петренка, який фіксує понад 40 тис. різногалузевих термінів.

Фахівці нарікали на брак двомовних словників із базовою ук-

раїнською мовою. Цю прогалину заповнює вперше в історії української термінографії створений термінологами Інституту української мови НАН України "Українсько-російський словник наукової термінології", у якому зафіксовано понад 100 тис. термінів і терміносполучень. Це нормативний двомовний перекладний словник сучасної наукової термінології, що охоплює загальнонаукову й широковживану різногалузеву термінологію, зафіксовану в сучасних енциклопедичних і загальномовних тлумачних і перекладних словниках, державних стандартах на терміни й визначення, у науковій, науково-популярній, навчальній та інформаційно-реферативній літературі.

Характерною рисою сучасної термінології є розширення кола лексикографування галузей знань, таких, як інженерія довідкля, інженерна графіка і дизайн, екологія людини, дистанційне навчання та інших.

Цей словник містить максимум відомостей про сучасний стан національних терміносистем, про еквівалентні форми відтворення того самого поняття в українській і російській мовах. Зафіксовано усталені лексичні одиниці, граматичні форми й варіанти терміна, що відповідають вимогам сучасного правопису.

Наукова термінологія не є незмінною системою — вона живе, пристосовується до потреб суспільства. Вона твориться життям упродовж духовного розвитку суспільства. Велика роль у її збереженні належить словникам, тому словник — це безперервний кругообіг набутих і втрачених слів.

За обсягом репрезентовано-

го матеріалу словники неоднорідні. Багато з них видаються для внутрішніх потреб установ, навчальних закладів, зокрема: "Російсько-український і українсько-російський словник. Для викладачів і співробітників кафедри інформатики", "Словник банкіра", "Російсько-український словник основних термінів у галузі будівництва". Усього аналогічних словників понад 20. На жаль, не всі видані лексикографічні праці можна назвати словниками як за обсягом, так і за характером опрацювання лексичного матеріалу. При укладанні часто ігноруються закономірності розвитку не лише мови, а й відповідної галузі знань, не кажучи вже про лексикографічні канони: добір реєстру, ви-

не прижилися в мові, замість широко знаних відповідників: **полос, мембрана, маятник, циліндр, сузір'я, місткість, об'єм, екватор, еквівалент, лінза**; германізмами: **пура** (труба) та іншими; чужомовними, переважно англійськими, термінами, що особливо помітно у сфері обчислювальної техніки, суспільно-політичної, банківської, фінансової справи: **абандон, аутрайт, бартер (товарообмін), бізнесмен (підприємець), бонд, брифінг, демаркетинг, факторинг, брокер, біт, імплементація (опровадження), пілметрія (опитування)** тощо.

Ці тенденції не сприяють нормалізації й розвитку української наукової термінології. Навіть ті, хто стояв біля витоків функціональної розбудови наукової мови, розуміли творення термінологічних систем як продовження мовного процесу, що має тисячолітню історію, орієнтуючи термінотворчість на національні джерела, не ігноруючи при цьому термінологічної практики інших народів. Укладаючи словники, треба використовувати кращий досвід вітчизняної і світової лексикографії.

Ми можемо впевнено сказати, що терміносистема української мови є потужною лінгвістичною базою, здатною задовольнити всі сфери науково-професійної діяльності.

Незважаючи на титанічну працю термінологів, у виданих словниках іноді спостерігається безсистемний набір термінів, відсутність чітко окреслених меж відповідних терміносистем, порушення норм чинного правопису, що пояснюється відсутністю єдиної методологічної основи укладання словників.

- **Л. СИМОНЕНКО**, провідний науковий співробітник Інституту української мови НАН України

ТЛУМАЧЕННЯ

Ще Сократ (V ст. до н.е.) зауважав, що точне визначення г. н. ять — найголовніша умова істинного знання.

Скажімо, синонімічний ряд, розпочатий словом **ліс**, нараховує більш як два десятки слів. Словник епітетів української мови (1998) до слова **ліс** подає 147 епітетів, але зазначає, що є й інші. Майже 100 спеціальних означень лісу містить Державний стандарт термінів лісівництва (1996).

Лісівництво, бортництво, мисливство (у лісових угіддях) — із давніх-давен традиційне і престижне заняття українців. Відповідно до цього формувалася самобутня фахова термінологія.

На жаль, колоніальне становище України, перебування її регіонів у складі різних держав перервало процес утвердження цієї термінології, призвело до істотних втрат. На етнічній території українців поширилися запозичення, кальки, штучні мовні конструкції. Причому не тільки в лісівничому побуті, а й у науковій та навчальній літературі. Запозичені терміни фахівці часом перекладали українською мовою, але не завжди знаходили для цього точні й вичерпні аналоги.

Навіть термін **ліс** неоднозначний: означає ліс як такий і разом зрубаний дерева, деревину (лісовоз

ПРАЛІС, ПУЩА, ЛІС...

— автомобіль для перевезення колод). Інші приклади: **вирубка** — і процес вирубування лісу, і ділянка, де ліс рубають; **сходи** — замість паростків; **лісовод** — у значенні лісівник; **деревостій** — як синонім деревостану; **насінневі плантації** — замість насінні.

До речі, неточним, невідповідним сформульованій в 1992 р. у Ріо-де-Жанейро главами 179 держав концепції узгодження потреб суспільства з можливостями природи (наявними природними ресурсами) виявився термін **сталий розвиток**. Утім, ґрунт логічних побудов часто виявляється хитким, а розвиток подій — позбавленим реальної основи та логіки. Для прикладу можна згадати ще термін "екологія" з його варіантами "екологія душі", "екологія культури" і навіть "екологія природи". Неточним є також вираз "природно-заповідний фонд" (антоніми: природний — не природний, штучний), годилося б "природозаповідний фонд".

Деякі терміни виникли внаслідок непорозуміння. Скажімо, дари лісу — ніякі не дари, а данина, яку люди беруть із лісу. У Словник української мови потрапило слово **смовзик** із зазначенням, що це

фото Лесі Ткач

назва птаха. Такої назви насправді немає, є **повзик**. Але російськомовний професор із Києва М. Воїнстенський у 40-х роках минулого століття народної назви птаха не розчув, і в книзі "Корисні птахи України" (1950) подав нісенітницю.

У великій (588 сторінок) ретельно ілюстрованій книзі "Опыт лесоводственного терминологического словаря" (укладач Петро Вереха, С.-Петербург, 1898) тлумачаться слова з української мови: **сокира, гайок, верша, майдан, цебер**, ба-

гато їм подібних. Деякі з наведених у "Словаре" слів тепер мало хто і пам'ятає. Наприклад, **ванда** — верша з вербового прута. Або **смига** — липове лико пізнього здирання (на Рівненщині є містечко Смига).

Частину запозичених чи калькованих з інших мов термінів українського лісівництва можна визнати фаховим жаргоном (**прохідна рубка, пробна площа, мірна вилка, лісовоз** і т.п.), щодо багатьох інших треба визначитися відповідно до семантики і традицій української мови.

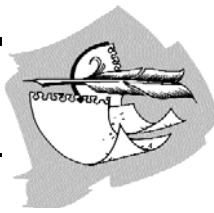
Так, синонімами вважаються слова **хвоя** і **шпильки**, але в тлумачному словнику української мови приклади вживання слова **хвоя** — із джерел кінця ХХ ст., слова **шпильки** — з джерел давніших. **Шпилькові дерева** звучить, здається, краще, ніж **хвоїнні дерева**. А **лісовий насит** — шар рослинних залишків, що покриває землю в лісі, — краще, ніж **лісова підстилка**. Російському "валежник" найбільш точним відповідником може бути **лісова лямань**, "горельнику" — не горільник, а **згарище, згарець, згар**.

Точність, однозначність терміна, — це точність думки, точність наукових узагальнень і рекомендацій, фахових розв'язків, державних програм. Саме тому потрібна експертиза термінів, їхня уніфікація та стандартизація. Щодо лісівництва, то цю функцію могла б виконувати Термінологічна комісія при Держкомлісгоспі України або при Лісівничій академії наук України. Створення такої комісії — потреба часу.

- **Володимир БОНДАРЕНКО**, професор УкрДЛТУ член НСПУ, член ВУТ "Просвіта", м. Львів

Домовтеся про слова, і ви уникнете половини помилок.

Французький філософ і математик Рене Декарт

Складати для себе закони —
неприємна річ.
Добре було Мойсееві
одержати їх на горі.

**Юрій Яновський,
"Майстер корабля" (1928)**

Вони народилися на межі XIX—XX століть, два десятик українських хлопчиків, яких літературний бог розгледів у пелюшках і нахилився, щоб поцілувати в лоб. Жили, любили, писали і мучилися. Не часто, але випадали їм хвилини незатраченого, кришталевого щастя. Ось одна з них: Юрій Яновський вийшов на поклоні після прем'єрної вистави в Київському театрі ім. Лесі Українки. Бачу, що він високий, навіть цибатий, і зовсім сивий; за театральними канонами міг би претендувати на амплу "Шляхетний батько", але тримається трохи непевно і поспішає схватитися за лаштунки. Вистава не справила на мене великого враження, але дарма — ось він, САМ Яновський, і я аплодує разом з усіма, чекаючи, що й ще раз вийде до рампи. Жити письменникові лишилося кілька днів.

КАРНАВАЛ

Це цікава, але окрема історія, як молодий Яновський — без освіти, без жодного досвіду в цій царині — став одним із чільних провідників Одеської кінофабрики, фактично єдиного впродовж кількох років центру кіно в Україні. Працював багато, весело, гарячково, часом не самовито; вірити в це важко, але траплялося, вчив, як треба знімати кіно, молодого художника на ім'я Олександр Довженко. Яновський читає і виправляє сценарії, проектує нові. Разом із іншим режисером знімає фільм "Гамбург". Іздить шукати натуру для зйомок "Миколи Джери". Для "Спартака" добирає масовку в юрбі рибалок із Лузанівки, колоритних пройдисвітів із Пересипу, бородатих дідів із Молдаванки, "колишніх" дам із Французького бульвару і підозрілих красунь із Грецької площі. Усі вони жестикулюють і говорять, але кіно, хвалити Бога, німе. Переглядаючи свіжі кадри, Яновський бачить екстракт того, що кілька годин тому було життям, а тепер стає (або не стає) мистецтвом. Об'єктив знімальної камери часом дратує, а часом дивує особливостями свого світобачення, водночас і дріб'язково-об'єктивного, і ракурсно-поетичного. Виникає відчуття, що життя — це те, що на півці, а все поза нею — ескіз, робоче креслення, чернетка. Виникає відчуття, що саме так він, Яновський, сприймав світ завжди, що так зображатиме його й надалі, послуговуючись не кіноплівкою, а папером. Має в доробку дві книжечки оповідань, а в голові визріває роман. 1927 року втікає до Харкова, щоб писати, 1928-го виходить друком "Майстер корабля".

Яновський писав не про Одесу, а про Місто; примадонна, довкола якої розгортається інтрига, називалася вигаданим ім'ям Тайах, вона була зроблена з місячного світла; всі інші персонажі мали не імена, а паролі, і вміль рухатися по орбітах свого кохання, не споживаючи нічого матеріального. Утім, на одній сторінці писалася казка, а на іншій — роман, насичений реальними, ба — часом натуралістичними прикметами побутової прози. Очі автора дивилися на світ, як два об'єктиви. Розгортаючи книжку навмання, можемо натрапити і на діаманти, і на перли сумнівного гатунку. Коли Яновський пише: "Монастир був бідний, і жили в ньому самі діди", то це зовсім не те, що "жили в ньому старі ченці"; ті "діди" характеризують усе, що діється в святій оселі — від трапезної до іконостасу. Не дивуймося — це в першій книжці ("Мамутові бивні", 1925) читаємо: "Вітер дмував у ліс, як у велику валторну"; "тумани викурили немало махорки"; "задумливо глужили на небо, що пливло в воді"; "степ широкий, як кльощ".

Водночас авторська налаштованість на високе і гарне часом зраджує; на сторінках "Майстра корабля" читаємо і таке: "Я люблю людські руки. Вони мені здаються живими додатками до людського розуму. Найбільше мені до вподоби руки творців..." і т. ін. — п'ятнадцять рядків банального славослів'я (яке годі й порівнювати, скажімо, із блискучою словесною пантомімою про руки картьєра в оповіданні С. Цвейга "24 години з життя незнайоми". Для Яновського це випадковість, але водночас — взірць для естетичних анальфабетів, які невдовзі проголосять і мільйонними накладками стверджуватимуть "соціалістичний реалізм", оспівуючи піснями голосами руки хірурга чи доярки; про картьєрів, звісно, мова не йтиме.

Із деякими скороченнями; із передмовою про те, під яким ім'ям Яновський виводить себе, під яким — Довженка, і ким була насправді балерина Тайах, "Майстер кораб-

ли нерухома башти степового неба. [...] А над берегом моря походить старий Половець, виглядає вітру чи хвилі..." Не хотілося б складну байку зводити до простої моралі, та куди ж подінешся? Багато такого ми почули протягом нещодавньої виборчої кампанії (і ще багато почуємо, коли розпочнеться нова). "Єдиною" і "неделімою" боронить український письменник, і боронить українською мовою, і "руське серце" брата Андрія в перекладах приречене стати "руським". "Вершники" — не роман (як помилково вважав Яновський), а революційна сага, героїчна балада, в окремих фрагментах навіть біблейська притча. Марно шукати в цьому творі точності в зображенні революційних перипетій — її місце посіла картинність. Села, степ і море — усе поспіль мальовниче, і навіть бойова тачанка розмальована в яблука і квітки. Люди — великі та малі. Командири й листоноші, рибалки й підпільні друкарі — усі до одного

ном. Яновський писав кіносценарії, оповідання, романи, вірші, публіцистику, писав українською і російською мовами, і ось тепер — не маючи й 40 років — він класик "соціалістичного реалізму", взірць для молодих бійців ідеологічного фронту. На суперечність між схильністю і до нещадного реалізму, і до романтичної піднесеності, які вирували у власній душі письменника, лягали веригами партійні гасла. Писати треба було бадьоро і радісно, але передбачалося чорна фарба: якщо куркуль, чи саботажник, чи борони, Боже! — "буржуазний націоналіст", то хай хоч у носі колупає, але має не лише знутри, а й зовні бути брідкий. Щоразу, взявши в правцю розкішний заморський "паркер", Яновський мусив вибирати між словами і Словом, але — один раз прийнявши причастя Диявола — вибору вже не мав. У одному з ранніх оповідань писав: "У робфаківця на столі стоїть попільниця. Зовніш-

МЕРТВА ВОДА

"Під час бою йшов дощ, а ось небо стояло вмите, земля парувала. Сонце било в мокру землю, і там, де почепилися краплі дощу, вони блискали іскрами". "ПОЧЕ-ПИЛИСЯ" про краплі дощу пише Яновський, майстер корабля і майстер слова. "Жайворонки сідали відпочити на спини лелек", — і тут упізнаємо його перо. Але чия ж це рука малює на папері програму візиту високого партійного начальника в повоєнний колгосп? "Він похвалив за копання ставка, обіцяв прислати трактора, розпитав, звідки взяли вітродвигуна, порадив написати до Києва, щоб прислали кінопересувку, попросив показати план забудови села, запитав скільки випадає на трудовень, поцікавився, коли збираються копати буряки, дав раду оголосити суботник, щоб посадити сад, а він допоможе виписати виноград, перевірений для київського підсоння". Перехрестімося, хто вірує... "Жива вода" вийшла друком 1947 року, коли Москва подарувала Україні черговий голодомор; батьки й діди багатьох сьгоднішніх голосувальників за Януковича й Симоненка тоді вижили лише тому, що їздили до "бандерівської" Галичини по картоплю — а вона там виродила, бо не було колгоспів. На мій пам'яті це був перший голодомор, на пам'яті Яновського — третій. Голодні селяни сновигали по Харкову і лягали вмирати на хідники в 1933-му, коли письменник komponував "Вершників". Проте з "Живою водою" так не пощастило. Треба було когось бити, щоб письменники знали, хто тримає банк. Яновський — фігура не просто помітна, а знакова — якнайкраще пасував до ролі офірного цапа. "Живу воду" ("того забагато, цього замало, не там акценти") проголосили мертвою. Гавкали з газетних сторінок, хапали за серце й за горло на письменницьких зібраннях. Не останнім у цій кампанії був і давній Друг (ще з молодих, голондних і щасливих літ). Яновський переписав роман, остаточно скалічивши і його, і себе. Під назвою "Мир" книга побачила світ аж у 1954-му; автор дізнався, що її таки дозволили, в інфарктній палаті, але вже не судилося потримати в руках свій скорботний твір. Перед тим знову випали триумфи — Держпремія СРСР за "Київські оповідання" (1949), місяцями щирі, а загалом ніякі, і гучні оплески на прем'єрі "Дочери прокурора". Радість буває небезпечною — Юрій Яновський помер мало не на поклонах, маючи неповних 52 роки. Тим, що не дожив, заплатив за те, що вижив. Заплатив змарнованим талантом людини, яка не лише чує, а може бачити слово; може бачити його чорним і слизьким, пружним і веселим, і величким, мов башти українського степового неба. Фігурально — разом із письменником відійшла ціла епоха в нашій літературі, епоха великих здобутків і ще більших утрат. Натомість заврушилися, запульсували перші ритми і рими "шістдесятництва" — завжди щирого, часом талановитого, але такого ж наївного і приреченого, як усе, що було до нього.

У 1922-му, дізнавшись, що одна з київських газет оприлюднила його перший вірш, Яновський — під дощем і без парасольки — промарширував від Політехнічного інституту до Хрещатика, не дуже знаючи, куди і навіщо йде. Письменництво є Божа ласка — і Божа кара; радість і муки між ними, кому вони випали, доля розподіляє випадково й не справедливо: не за талантом.

Володимир ВОЙТЕНКО

Висловлюємо глибоке співчуття нашому постійному автору Володимирі Войтенку з приводу трагічної втрати сина **Олександра**.

Редакція

СКАЛІЧЕНИЙ ВЕРШНИК

Давид Бурлюк. Карусель. 1928 р.

ля" може й сьогодні мати читача. Насамперед серед жіноцтва (якщо йдеться про сюжет) і серед тих, хто хоче знати, чим була і чим могла б стати література тієї доби. Відверто кажу, що ностальгую за нею, хоча вона почала вмирати якраз тоді, коли я народився.

ІСТОРІЯ ПОПІЛЬНИЦІ

Вершиною творчої (і життєвої) кар'єри Яновського стали "Вершники" (1935). Уже на перших двох сторінках цього твору відзеркалено і його сутність, і політичний контекст, у якому він був написаний і побачив світ. "Лютували шаблі, і коні бігали без вершників, і Половці не пізнавали один одного, а з неба палило сонце, а гелганя бійців нагадувало ярмарок, а пил утавав, як за чередою, ось і розбіглися всі по степу, і Оверко переміг. [...] І до Оверка підвели Андрія. "Ахвіцер? Тю-тю, та це ти, брате?" [...] "Петлюрівське стерво, — сказав Андрій, — мати-Росію продаєш галичанам! [...] Проклинаю тебе моїм руським серцем, ім'ям великої Росії-матінки, од Варшави до Японії, од Білого моря до Чорного, проклинаю ім'ям брата. [...] Та рубайте його, козачество!" скрикнув Оверко, і поточився Андрій, і заревли переможиці, і стоя-

велетні. Старий Половець серед синів стоїть, як між дубами в лісі. "Вершники" це вам не приземлена "Конармія" Бабеля. "Вершники" — блискуча агітка, написана піднесено й щиро. Це гібрид, за яким "Тарас Бульба" і "Слово о полку Ігоревім"... а ще "Дума про Опанаса", провіршована Багрицьким... а ще — місяцями — "Железний потік" Серафимовича. Не йдеться про якісь запозичення, лише про стиль і дух. Утім, агітка ця задовга, і читали її переважно критики та комсомолки для виступів на диспуті в бібліотеці. На відміну від Бабеля, Яновський врятував собі життя; його першу спробу в героїчному жанрі ("Чотири шаблі") було гостро розкритиковано, а дорогу на Соловки вже проторували Плузник і Підмогильний, і багато інших. Москва негайно опублікувала російський переклад. Комуніст Луї Арагон у газеті "Юманіте" назвав Яновського українським Гомером; інтелігенти-ліваки на Заході мліють від усього більшовицького, у затишних кав'ярнях приправляючи нудне буржуазне життя революційним перцем. У 1937-му (!) до двадцяті річниця "великого жовтня" у Москві йде вистава за новою п'єсою нашого Гомера ("Дума про Британку"), а в 1939-му його вшановують орде-

нім виглядом, білою фарбою вона нагадує плісковату морську мушлю. В дійсності ж — це кістка з лоба людини. Курять тут у день Жовтневих спогадів махорку й докурюють до жовтих нігтів. Задумливо гуляє по кімнаті синь. Вечір загляне через плече сусіди. Тоді сміливо гаси "бичка" в попільниці й залиши його там, де був колись мозок". Важке пророцтво.

Сім операцій; лікарі та ліки; арештовані, розстріляні чи перелякані друзі. Зів'ялий Довженко зі "Щорсом" — буфаторським вершником власного виробництва. Єдина втіха — мила й надійна дружина Тамара, актриса, якій поталанило зіграти навіть роль Лесинової лісової Мавки. Їхнє випадкове знайомство в Харкові розпочалося з іграшкового паяца, придбаного в лавці; 1940 року його везуть із собою до Києва, у нову квартиру, яку партія й уряд подарували їм у письменницькому будинку на вул. Леніна. Ще одним мешканцем нової оселі стає фокстер'єр Тяпа. У 1941-му, вирушаючи в евакуацію, його залишають у Києві. Війна — попри свою трикляту сутність — дає відчуття творчої свободи, бо точно відомо, хто ворог. Яновський активно працює в публіцистиці, пише оповідання, спіраючись на враження військового кореспондента.

ВІТЧИЗНЯНА «ВІДЬОМСЬКА» ЛІТЕРАТУРА ТА ЇЇ ОСОБЛИВОСТІ

Від часів створення "Конотопської відьми" українська література пройшла чимало етапів поклоніння. Здебільшого — усе відбувалося навдивовижу швидко-просто: нова влада, нові ідеали, нові ідоли, нові теми. Започаткований вдалий мотив підхоплювали гуртом, а потім спостерігалася своєрідна персеверація.

Коли ж світова література й кінематограф стали активно обсмоктувати фольклор, українські літератори втрималися від спокуси не могли. Ще б пак! Багатство вітчизняних легенд звабить ще й не таких стійких, а тут, крім того, "рівняння на Голлівуд". Так, в українській літературі почав створюватися культ відьомства та ірреальності. Варіант "Лісової пісні" уже не задовольняв ні письменників, ні споживачів їхнього творіння. Розбещений динамікою телевізійних демонстрацій читач прагнув не просто видовищ, а справжніх стимуляторів адреналіновиділення. Ну, хотів, то й отримав. Український літератор дбає про свого читача. Та й про кого йому ще дбати? Адже перекладний бум очікує не кожного.

Йдеться переважно про так звану масову літературу. Хоча знайти ту колючу дротинку, яка розмежує читво для мас і для вибраних, дедалі важче. Річ не в зниженні планки вимогливості до себе літераторів, які творять для еліти. Просто читач "росте", стає вимогливішим. Це тишить. Отже, маємо незлецьку "відьомську" літературу (її можна розмежувати на фентезі, містичну літературу й... але зараз цього не робитимемо).

Щодо "відьомської" літератури, то можна виокремити два її підвиди: спрямована вглиб рідної мітології та рефлексійна — навіяна творцями-чужинцями. До останнього підвиду належить "Культ" Любка Дереша. Експресивно. Динамічно. Багато музики, трави. Дереш, попри юний вік, збагнув три принципи побудови якісного тексту для звичайного читача, що страждає на естетизм.

Принцип перший: у творі мусить бути звук. Читач повинен "почути" те, що читає. Якщо є змога все це справді якось оформити, знайти аудіозаписи композицій, якими насолоджується у творі студент-практикант і Дарця Борхес, читачеву потребу в сприйманні світу героїв через звук буде реалізовано. А є ще багато звуків, відтворених вербально Дерешем у власне тексті.

Принцип другий: задоволення потреб читачів-візуалів. Із цим також у Дереша все гаразд. Легко уявляється зовнішність тієї ж Дарці та інших мантилеп, чітко змалювано будівлі, а щодо пейзажності — узагалі зауваг бути не може.

Принцип третій — чуттєвість. Дещо кульгає в Дереша опис фізичних відчуттів. Не переживає читач через кожну подряпинку. Але "біль серця" спізнає, правда, через легку завісу трави. Та це — деталі.

Повернімося до нашої теми. Фантастика, представлена Дерешем, вражає, але водночас дещо насторожує своєю скерованістю на голлівудськість. Хоча якби не це, навряд автору вдалося б відтворити в уяві читача майже фільм. Вразливий споживач "Культу" пережив не просто прочитання, він "екранізував" усе це. Можливо, у деякого в голові з'явилися навіть титри (жарт, читачу, хоча тобі, певно, знайома прагнення уявляти замість героїв себе й своїх знайомих). Ще одна особливість "Культу" — присутність Кастанеди. Усі ці подорожі за межами власного тіла, навіювання думок, втручання в чийсь сон тощо. Ну, і створення супергероя — теж не нове у світі фантастики.

Інший підвид "відьомської" літератури здебільшого приваблює жінок. Відомий читачеві твір Оксани Забужко "Казка про калінову сопілку" — яскравий приклад такої

"Є на світі нечестиві баби, чаятельно от племене ханаанського, іже вдашася Веельзевулу і його бісовському мудрованію, і імуть упрядженіє у відьомстві, іже ночним уременем, нам возлежачим і сплячим, сії нечестиві ісходють із домов своїх і, воздівше на ся білу со-рочку, розпускають власи свої, яко вельблужії, і, пришедше до сусідських і других жителей пребиваній, увходють у кравицю, просто рещи, хлів, і імають тамо крав, і доять і їх, і кротких овечат, і бистроногих кобилиць, і сук злаго собачого ісчадія, і, что реку?"

Воздоють дряпливих кішок, врдонських мишей, розтлінних жаб... і усякое диханіє ползущее і скачущее, імущее млековмістия устроєнія, доять ім токмо нечестивим ізвісним художеством; і собравши усі сії млека, диявольським обаянієм перетворяють оноє у чари і абиє проізводять усе по своєму наміренію, яко-то: викрадають ссущих младенців з утроб материх і влагають ув онія або жабу, або мишу, або еще і щеня; поселяють вражду і роздор між супружного пребиванія; возбуждають любовное преклоненіє у юноші к діві от онія к оному, і прочее зло неудоборекое; а паче усього, затворяють хляби небесній і воспрецають дождеві оршати землю, да погибне род чоловічєський.

Чи понятно вам теперечки, добродію, відкілі сія напасть постиже нашу палестину, яко не імами ні краплі дощу, даже і до днесь? Нуте-бо, не позіхайте та кажіть: чи урозуміли глаголаніє моє?"

Григорій КВІТКА-ОСНОВ'ЯНЕНКО "Конотопська відьма"

Фото Ганни Оборської

літератури. Казковий сюжет і характерна для авторки екзистенція. Дуже типово, передбачувано, тому й привабливо для масового читача. Дві сестри, які обов'язково мусять бути протилежними у всьому. Забужко дотримується цього поділу на чорне й біле, але за давнини фемінізм бере гору, і Ганна (погана сестра) набирає відтінків, притаманних "сильним жінкам, яких ніхто не цінує й не розуміє". Тому абсолютно не дивує поява демона-коханця, адже саме такий тип ідеальних чоловіків превалує в сучасній жіночій літературі.

До таких казкових сюжетів тяжіють і Марина та Сергій Дяченки. Після цілком істивних оповідань, письменники подарували своєму читачеві "Відьомську добу", де зібрали багатьох персонажів легендарного світу й розділили їх на дві воюючі сторони. Знову ж такі —

сильна жінка, яка й не підозрює про свою владу над світом, і чоловік із яскравими ознаками мазохізму. То він закохується (укоотре) у нявку й уперто ризикує собою заради мокрих любощів, то поклоняється молоденькій відьомці, ігноруючи небезпеку. Схоже, звання Великого Інквізитора подарувало чолові'язі впевненість у своїй надмірній силі. І так — кілька закоханостей, чоловіча дружба, жіноча беззахисність і багато смертей. Ласун-читач задоволенний. Бо ж проймає! Кожна страта нявки дряпає щось там — унизу живота чи серця. А про обряд ініціації відьом і говорити нічого. Таке феєричне читво, де Він і Вона — вороги й коханці.

Тема кохання обов'язкова у "відьомській" літературі. Про це не забуває жодний письменник. Наприклад, Василь Слупчук у романі "Сліпий дощ" майже стверджує,

що всі оті потойбічні проблеми виникають тоді, коли закохуєшся не в того, у кого потрібно. Якби мама головного героя не лягала під партійного високочку, не народила б вовкулаки. Якби герой не запізнався з відьмою, не обріс би шерстю. Якби той же вовк не захтів юного дівчиська, був би живим.

Такі ж "якби" у романі Михайлини Омели "Мертва кров". Нічого, чорнобриві й русаяві, кохатися з москалями, якщо вони, крім того, одружені й упирі. Самі тоді піклуйтеся про те, куди подіти нешлюбне дитя й де пологісти. І нічого страждати маразмами некрофілії, бо така станете чиєюсь їжею. Слід віддати належне письменниці — підишла ґрунтовно до висвітлення письменницького середовища й теми окультизму. Маємо тут майже підручник із білої та чорної магії. Якщо когось зачепить така напасть, то вже знатиме, як діяти. А поки що можете попрактикуватися у спиритизмі, який тут змалювано теж на належному рівні. Головне — жваво й дотепно. Без гумору переможцями в таких темах не стати.

Ось нещодавно вітчизняний читач отримав якраз такий серйозний "відьомський" світ від Лесі Холодюк. Усе добре, коли не занадто. Схоже, авторка забуває, що пише для масового читача. Хоч би раз усміхнулася! А то навіть анотація застерігає: "Містичний світ, у який потрапляють герої нової книжки сучасної письменниці Лесі Холодюк (Лариси Федорів), вивертає кожного навиворіт, оголює найпотаємнішу сутність. Яка ж ти, людино? Повісті цупко захоплюють читача і не відпускають, оскільки звиклий побутовий фон породжує загострене відчуття катарсису". Звідки така наївна впевненість у тому, що читачеві потрібно, щоб його "роздягали"? Здебільшого читач хоче відпочинку біля такої літератури. Але "Запах страху" Лесі Холодюк, схоже, претендує на звання "елітарної" прози. Важкі для сприйняття конструкції повинні показати це читачеві: "Час реального вмирав, його у сторожці (чи на цілому тартаку?) пожирав отой запах, що мав цілком матеріалізовану приналежність".

Зовсім іншого штибу роман Наталії Очкур "Містичний вальс". Ось

тут якраз маємо жіночий роман із усіма його ознаками. Подорожі в часі, надприродні здібності й гепі-енд. Такий же, але майстерніший роман Юрія Винничука "Мальва Ланда". Хоча письменник, певно, образиться, якщо його творіння назвати жіночим романом. Адже старався, щоб вийшло "на рівні". Зрештою — можна цей роман назвати лицарським, від цього нічого не зміниться. Маємо всі атрибути, необхідні для цього: лицар, що вирушає на пошуки прекрасної дами; дама — світла й нічим не заплямлена, яка навіть цноту втратила з єдинорогом; ціла низка пригод; боротьба добра зі злом. І головне для нас — нереальність цього всього. Маємо і русалок, і упирів, і оракулів. Усе настільки пастельно й настільки солодко, що хочеться добрести до кінця й нарешті взятися за щось похмуре. Наприклад, за "Захід сонця в Урожі" Галини Пагутяк. Ось це — щире українське читво. Хвала авторці — не спокусилася ні Голлівудом, ні завантажуванням читача своєю ерудицією.

А ось із Яною Дубинянською складніше. З її "Фіналу новорічної п'єси" спробуй вибратися. Знову паралельні часи існування. Єдине, що витягуєш із такого читва — страх мріяти, бо мрії здійснюються часто не в тій проекції, яка потрібна. Щодо роману Дубинянської, то навіть важко сказати, кого авторка хотіла вразити чи бодай зацікавити ним. Читач уже має досить гавайських пейзажів й затертих до дірок історій про життя кіношних зірок. Не дотягує письменниця до рівня вітчизняної "ірреальної" прози. І основний "прокол" у тому, що забуває — для кого працює. Її роман майже не відрізняється від Смол, Браун та інших — відомих продавцям розкладок легкого читва. Але ж їхні герої живуть десь там — у "багатому зарубіжжі". Про можливість такого життя в нас читач не повірить. Не допоможе авторці навіть те, що назвала своїх героїв "не нашими" іменами й поселила їх не в нас.

Серед відьомської літератури є ще й знахарська. Начебто цілком реальна проза, але щось там "не так". Приклад такого читва — "Яга" Христини Талан. Історія дівчинки, яку підкинули під двері помешкання медсестри, а потім віддали у професорську сім'ю. Історія банальна, але авторка додає трохи проклять, містики й бабусю-знахарку. Доплюсуйте до цього ім'я героїні (Ядвіга, пестливо — Яга), її ображеність на життя, заздрість тим, хто витягнув при народженні кращу карту, здатність посилати різні напасті на ворогів, і матимете відьомський роман. Непоганий сюжет, але мова роману відштовхує естета. Проте книга свого читача знайде. "Сучій дочці" Валентини Мастерової пощастило менше. Намагалася авторка вибрати з-поміж знахарського й суспільно-політичного писання, але до кінця твору так і не визначилася, а що ж робити читачеві.

Як бачимо — у галузі вітчизняної "відьомської" прози активно працюють і чоловіки, і жінки. І хоча сьогодні ще зарано говорити про хороший рівень такої літератури (адже окремі яскраві представники — ще не привід, щоб кричати "Ура!"), можна прогнозувати в найближчому майбутньому потужний розвиток. Усе більше письменників "грішать відьомством", логічно зважаючи потреби споживача. Крім того, підрастає нове покоління читачів, виховане на "Гарі Потєрі" та "Гобіті", яке захоче такої прози — але якісної. Тому є над чим працювати письменникам.

• **Марія КРИШТОПА**

P.S. "Відьомська" література передбачає "відьомський" гумор, орієнтований не на образи письменників та їхніх фанів, а гарний настрій і роздуми.

Фрагмент обкладинки книги Лади Лузіної "Киевские ведьмы. Меч и крест".

ПОТОЙБІЧ КАРПАТ

Коли певна літературна тема або образ здається вже цілковито затертою і банальною, не варто розчаровуватись. Адже саме настав час для питання: "А з чого все починалося?" І це питання, мов нитка Аріадни, може привести нас до найнесподіваніших знахідок. Наразі піде мова про образ, що вже понад двісті років є культовим для європейської літератури, театру і кіно. Це — образ вампіра. Склалося так, що граф Дракула — герой однойменного роману англійського письменника кінця XIX століття Абрагама (Брема) Стокера — став стереотипним для масової культури XX ст.

Завдяки численним екранізаціям ми сприймаємо стокерів-

під впливом знайомства з видатним угорським ученим-сходознавцем Германом Вамбері. Крім спілкування з Вамбері, Стокер збагачувався знаннями, дякуючи науковим виданням — дослідженню Емілі Жерара "Земля за лісом" (1888), книзі англійського консула Уїлкінсона про володарів Молдавії і Валахії. У місцях дії власного роману автор книги про Дракулу ніколи не бував.

Автори публікацій про згаданий роман не звертають уваги на ті багатющі можливості, які втратив Брем Стокер, не звернувши уваги на румунські повір'я про фольклорних вампірів — стрігої, широко розповсюджені в старі часи у Молдавії, Валахії і Трансільванії. Стрігої — один із багатограних і моторошних образів народної демонології Східної Європи.

східнослов'янських народів — в одних ситуаціях румунський вампір схожий на болгаро-македоно-сербських караконджо-караконджолів, у інших — на західноукраїнських упирів.

За іншими переказами стрігої під час свят збираються у відлюдних місцях і влаштовують танці. Вони піднімаються в повітря і водять хороводи довкола башт напівзруйнованих храмів, танцюють сарабанду на полишених цвинтарях. Іноді зазначається, що під час танцю вампіри перетворюються на промені світла або літаючі вогники. Для подорожніх було дуже небезпечно випадково натрапити на подібний шабаш. Згідно з однією бувальщиною, селянина, який вертався з млина і зустрів дорогою танцюючих стрігої, врятувало ли-

ляції з часником, пророцтвом у зміїній голові. Вірили, що коли першого чи другого дня Великодня покласти кошик із крашанками в крону дерева поруч із дорогою, якою ходить сільська худоба, то можна бачити, як жінки-стрігойки їздять верхи на бугаях. Жінок, підозрюваних у вампіризмі і відмовстві, кидали в воду — вірили, що стрігойки не тонуть.

Образ румунського фольклорного вампіра дуже багатограний, часто поєднує в собі протилежні концепції і уявлення. Так само суперечливою є відповідь на питання: чи вірять сучасні румунські селяни в існування вампірів. Останній зафіксований випадок відкопування "підозрілого" тіла стався 1974 року. За спостереженнями французького антрополога Жака Кюїзеня, зробленими в останні десятиліття XX століття, з одного боку в румунських селах вважається, що стрігої нині перевелися. З іншого боку, там досі практикуються ритуали, які зцілюють від наслідків стрігої хвороб, а сільські жінки, ідучи ввечері з залізничної станції до власної домівки, бояться зустріти стрігої.

Якщо розгляд образу стрігої змусив нас зробити екскурс у сферу етнографії і фольклору, то наступні питання, пов'язані з романом жаків Брема Стокера, ведуть нас у галузь історичної науки. Влад III Дракула — надто виразна постать, аби зовсім оминати її увагою. Діяльність Влада III зафіксовано документами різного ступеня об'єктивності. Військові походи і дипломатичні взаємини Дракули відомі нам за більш надійними свідченнями угорських, грецьких, турецьких, австрійських, італійських хронік і різних листів, звітів, угод, серед яких є документи, написані Владом III власноруч. Натомість єдиним джерелом, що дає уявлення про внутрішньополітичну діяльність валаського воєводи, є памфлети. Складний характер Влада III давав його супротивникам чудову можливість виставити Дракулу перед усім світом як страшного нелюда. Саме памфлети змальовують воєводу фанатичним деспотом. Наскільки можна вірити памфлетам — зараз встановити важко. На батьківщині — у Румунії — Влад III вважають національним героєм, невтомним борцем з турками, "суворим, але справедливим володарем", що мав своєрідне почуття гумору. Для європейців Дракула — взірець східного тирана.

Настільки ж суперечливі точки зору дослідників. Одні вважають, що Абрагам Стокер, не заглиблюючись в історичні подробиці, використав звучне прізвище Влада III — Дракула ("син змія, дракона" або "син диявола"), яке він успадкував від батька — Влада II Дракула, який був членом лицарського Ордена Дракона, заснованого германським імператором Сигізмундом Люксембурзьким.

Натомість американські дослідники Раймонд Т. Мак-Нейл і Раду Флореску в книзі "В пошуках Дракули: історія Дракули і вампіри" змальовують письменника глибоким мислителем, який на прикладі свого героя хотів застерегти сучасників від надмірної нетерпимості. Навряд чи автор роману про графа-вампіра задавався настільки глибокими питаннями.

Історичному Владу III внаслідок тогочасної політичної ситуації довелося в юні роки познайомитись і з європейськими, і з мусульманськими надбаннями в галузі військової справи, дипломатичних стосунків і культури. Отримавши

валаський престол, Влад III зміцнив князівство, не гребуючи демонстративною жорстокістю. З іншого боку, він був талановитим полководцем, неухильно дотримувався правил лицарської честі і отримав низку блискучих перемог у боях з турками.

Отож в образі графа Дракули з роману Б. Стокера важко помітити риси румунського фольклорного вампіра-стрігої або історичної постаті Влада III. Натомість чітко простежується вплив англійських авторів початку—середини XIX століття — Джона Вільяма Полідорі і бульварних літераторів Т. П. Престата і Дж. М. Раймера.

У червні 1816 року Джордж Гордон Байрон, його особистий лікар і секретар Д. В. Полідорі і поет Персі Біші Шеллі збиралися на віллі Деодаті поблизу Женевського озера на своєрідні вечорниці. Аби розважитись, Байрон запропонував кожному вигадати і розповісти свою страшну історію. Пізніше, дякуючи таким самим посиденькам, народився "Франкенштейн" Мері Шеллі. Того ж разу Байрон розповів історію про вампіра Августа Дарвела. Згодом Д. В. Полідорі обробив цю розповідь і під назвою "Вампір" видав. Саме у Джона Вільяма Полідорі вампір уперше набуває рис аристократа-денді, якому притаманні розчарованість у житті, нудьга й туга. Лорд Ратвен поєднує цю меланхолійність і холоднокровність із неситим жагою заборонених насолод.

Якщо "Вампір" з'явився в середовищі англійської літературної еліти початку XIX століття, то роман-серіал Дж. М. Раймера про вампіра Уорні був одним із перших явищ сучасної маскультури, народженої індустріалізацією суспільства. Поширення письменності в Англії і впровадження друкарських верстатів на паровому двигуні дозволили видавцеві Едварду Лойду з середини 1830-х по середину 1850-х випустити понад двісті романів-серіалів у вигляді брошур з продовженням, стати мільйонером і заснувати газетну імперію. Споживачами продукції Лойда були насамперед малозабезпечені верстви суспільства, а сам заснований ним жанр отримав іронічні назви — "Копійчана кров", "Копійчани романи жаків", "Грім і кров". Щоправда, усе це не заважало широкій популярності подібної літератури.

Цікаво зазначити, який глибокий слід роман Брема Стокера залишив у культурі XX століття. Він належить до тих таємничих явищ, які, не маючи власної художньої цінності, разом з тим надихають інших авторів на геніальні знахідки. Зупинимось хоча б на впливові роману про Дракулу на поезію О. О. Блока. У листі до близького друга Є. П. Іванова від 3 вересня 1908 року поет писав: "...прочел я 'Вампира — графа Дракулу'. Читал две ночи и боялся отчаянно. Потом понял ещё и глубину этого, независимо от литературности и т. д. Написал в 'Руно' юбилейную статью о Толстом под влиянием этой повести. Это — вещь замечательная и неисчерпаемая, благодарю тебя за то, что ты заставил меня, наконец, прочесть её".

Проте у віршах О. О. Блока про вампірів — "Песне ада", "Пляске смерти", циклі "Черная кровь" — герой Брема Стокера став для поета лише формою, в якій втілювалися філософські роздуми автора, позначені впливом Данте Аліг'єрі та Ф. М. Достоєвського.

РОДОВІД ГРАФА ДРАКУЛИ,

ського персонажа насамперед як взірець для жанру "жахів". Проте автор, прихильник консервативних тенденцій, властивих для вікторіанської моралі, прагнув застерегти суспільство від шкідливих впливів так званого "естетизму", представники якого (зокрема Уолтер Пейтор, О. Уайльд, О. Бердслей) відстоювали самостійну цінність мистецтва, його право користуватися будь-якими темами, образами, засобами заради вищої мети — краси. Багатьом прихильникам вікторіанської моралі були властиві наголошена побожність, святенництво і готовність репресивними методами боротися з найменшими відхиленнями від загальноприйнятого стандарту. Для Брема Стокера це були незаперечні цінності: у своїх статтях він закликав до жорстких цензурних заходів проти відображення еротики в мистецтві і літературі.

Демонічний угорський граф — вампір із роману письменника уособлює ідеали естетизму, — він живе в давньому замку, оточений усілякими розкошами разом із трьома подругами-вампірессами. У романі з ним бореться згуртована команда добродушних вікторіанських англійців. На жаль, для постарядяського простору інформація про "автентичних" вампірів обмежена американською популярною літературою, на якій здебільшого базуються журнальні статті і веб-сайти...

За іронією долі сталося так, що східноєвропейські реалії, описані Б. Стокером як угорські, насправді більше пов'язані з Румунією. Історичним прототипом стокерівського графа-вампіра був володар князівства Валахії (південна частина нинішньої Румунії) — воєвода Влад III Дракула (близько 1430/31 — близько 1476/77). Так само має реального прототипа і помешкання літературного Дракули — це середньовічний замок у гірському проході Борго на території Трансільванії (північно-західна частина нинішньої Румунії) в окрузі Бістріца-Несеуд. Трансільванія — старовинна латинська назва краю, яка може бути перекладена українською як "Залісся". У старі часи румуни звали цю місцевість "Ардял", після приєднання регіону до Румунії 1920 року Трансільванію було перейменовано в "Цара Ромінеаска", що можна перекласти як "Румунська земля" або "Румунський край".

Починаючи роботу над романом про вампірів, Абрагам Стокер планував зробити місцем дії австрійську місцевість Штірїю. Історичне рішення про перенесення дії до Трансільванії письменник прийняв

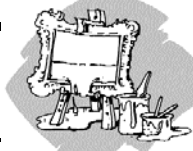
АБО МОЖЛИВОСТІ, ВТРАЧЕНІ БРЕМОМ СТОКЕРОМ

У різних регіонах Румунії назва "стрігої" варіюється: вампір-чоловіків могли звати "стрігоїул", "стрігоїул", "шішкоїул", "моройул", "муройул", "вирколакул", "Чел-реу" вампірес — "стрігоайка", "стрига", "моройка", "муройка" Назва румунського вампіра сягає корінням часів римського панування в Дакії і походить від назви давньоримських відьмокровопивць "стриг", про яких Овідій розповідав у поемі "Фасти", а Петровій Арбір — у славетному романі "Сатирикон". Утім, міфологія і фольклор ніколи не стоять на місці, — у процесі розвитку румунської народної демонології поняття "стрігої" об'єднало образи відьм і чаклунів, порідь і обертнів, які в інших фольклорних традиціях диференційованіші. Крім того, образ стрігої увібрив у себе риси, близькі до демонології сусідніх південнослов'янських і

ше те, що він ніс із собою лантух кукурудзяного борошна, яким і відкупився від вампірів. Мандрівники, яких під час свят стрігої ніч заставала в безлюдному місці, малювали довкола себе на землі магичне коло і до ранку не виходили за його межі.

Казки і бувальщини про битви вампірів мають іронічний відтінок — у них з усмішкою описується, якими побитими і пошарпаними повертаються стрігої додому після бою на шаблях. Згідно з бувальщиною, одна аристократична дама з міста Ботошани була вампіресою-стрігоайкою і лігала на турніри в розкішних сукнях, замовлених у Парижі. Наступного ранку вона поверталася вся в синцях, від дорогих французьких шат лишалось дроне лахміття.

Аби дізнатися, хто з сусідок стрігоайка, використовували різні засоби — зокрема складні маніпу-

МАЙСТЕРНЯ

Там я побачила нарешті, як буває Серпневий Космос — віповідно до земної природи, е теж вгортає в кулачок сув'язі, планетарні оболонки свої зерн., та, насінинки, життя майбутніх квітів і світів. І галактика цих планетарних тіл на тонких стеблах якась материнська і лагідна, а художниця, яка творила її, говорить зовсім близько як для телефонної даліни німецького містечка і надто проникливо як для кострубатості мого реального життя: "Я знаю художників, які малюють свої сни. Я знаю художників, які, володіючи чудовою технікою, зупиняють мить краси в пейзажі. Я знаю й інших, у яких кожний відтінок кольору — особистий друг... Сама ж я малюю притчі, легенди, ідеї, які зустрічаються в моєму житті".

Киянка Наталія Кондратьєва вже п'ятнадцять років живе у Німеччині. Її чоловік Юрій Кондратьєв, математик за фахом, виграв грант — німецьку стипендію імені Гумбольта, і його було запрошено туди на роботу, згодом за конкурсом одержав позицію університетського професора, окрім того керує Міжнародним математичним центром.

Наталія одержала диплом фізика, вивчала музику і живопис. Зокрема уроки іконопису брала у реставратора із Санкт-Петербурга і в художника — ченця Києво-Печерської лаври. Копію однієї з улюблених ікон — Володимирської Богоматері — повторює вже двадцять років, бо щоразу комусь дарує, та з новим бажанням знову й знову повертається до цього образу. Наші вечірні телефонні діалоги стали для мене несподіваним приємним продовженням вражень, які пережила на виставках Наталії Кондратьєвої у Державному музеї українського народного декоративного мистецтва в 1998 і 2000 роках.

Пригадую, що в колориті її живопису відчула щемливий холодок озону Реріхівських Гімалаїв і музичну архітектоніку живописного простору, завдяки чому картини "звучать". Лише згодом дізналася, що й насправді їй близьке мистецтво Реріха і Чюрльоніса, Врубеля, Катерини Білокур, Рубльова. Свої ж промовисті і водночас загадкові твори художниця нерідко залишає без назви. Вона пояснює це так: "По-перше, назва обмежує сприйняття змісту. По-друге, глядачі часто самі розповідають мені про мої роботи багато цікавого. Учений Кліффорд висловився приблизно так: "У світі нічого не відбувається, окрім викривлення простору і обертання". Справді, наше тіло живе завдяки кровообігу і все — від електрона до Галактик — рухається й обертається. Ось це світове обертання я намалювала. Щоб позначити контур окружності і вказати нап-

ЖИВОПИС СПОРІДНЕНИЙ ІЗ МАТЕМАТИКОЮ

Цей телефонний дзвінок пролунав у середині літа, а вже за кілька днів мені передали друзі художниці її каталог і короткі нотатки про філософію творчих пошуків. Та всі наші наступні вечірні діалоги телефоном не скидалися на інтерв'ю, і для публікації я вирішила знайти іншу словесну формулу замість моїх запитань до давньої знайомої. Її роздумам більше личили мої ремарки-враження, бо мала перед очима каталог нових картин і макет календаря з репродукціями.

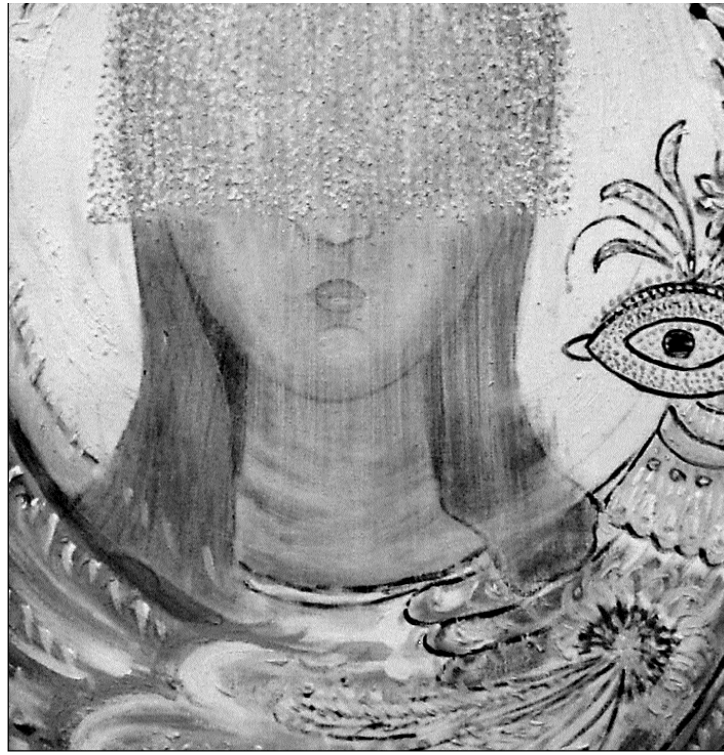
рям обертання, нижню дугу я зобразила пливучими рибками, а верхню — зірочками. На виставці хлопчик років восьми сказав мені: "Дорога художнице, Ви, мабуть, хотіли сказати, що зараз ми всі рибки, а потім колись усі станемо зірочками..."

Образ Таїни на полотні Наталії Кондратьєвої — це нічний жіночий лик із густими спадаючими з чола бісеринками впереміж волосся, що застують зір, бо очима таємницю не побачиш. Тільки зореока Птаха-душа може бачити сокровенне. Пошуки розгадок таємниці Всесвіту зрештою і привели Наталію, фахівця точних наук, до живопису.

"Моя дипломна робота представляла вирішення однієї фізико-математичної задачі в області теплопровідності. Після одержання диплома фізика мене розподілили в Інститут теплопровідності АН СРСР у відділ найближчих математичних методів рішення фізичних рівнянь. Потрібно було складати і налагоджувати програму. Обчислювальні машини у той час (70-ті роки двадцятого століття) були дуже "незграбні", персональні комп'ютерів ми не мали. Для мене це була безрадісна робота. Але мені вистачало освіти, аби читати популярні того часу книги фізиків Джона Фейнберга та інших. Жила відчуттям, що ось-ось остання завіса упаде, і таємниці Всесвіту відкриються. Та чомусь "ось-ось" усе не наставало. Я жила у Києві, місті древніх храмів з розписами і мозаїками, що вражали своєю таємничою красою. Прийшло переконання, що варто осягнути їхню суть, і таємниці Всесвіту так само швидко відкриються. Так я почала копіювати ікони. Це була моя перша школа живопису. Копіюючи ікони, зрозуміла, що люди, які хочуть дізнатися про закони світобудови, стають на Шлях усвідомлення Гармонії Світу.

Це Шлях у безкінечність (адже рух вічний). Але люди все одно йдуть ним, оскільки є особлива радість: зустріти чергову Ідею-відкриття."

Відомий афоризм "Краса врятує світ" Наталія Кондратьєва обстоює вагомими аргументами математика, що довіряє насамперед формулам.

"Заняття живописом і робота з математичними (фізичними) формулами дали мені розуміння твердження "Краса врятує світ". 2002 року я звернулася до кількох авторитетних математиків із запитанням: "Які три математичні формули для Вас є найкрасивішими?" Більшість математиків, а мені відповіли такі видатні особистості нашого часу, як Сір Міхаель Атья, Олександр Кирилов, Давид Рюель, Яків Синай, Володимир Скороход, Фрідріх Херцбрух, назвали формулу Ейлера. У цій формулі комбінація з безкінечними числами виявляється рівною одиниці! Усвідомлення цієї сумісності безкінечного і кінечного дивує, захоплює і дарує відчуття прекрасного.

Красиві математичні формули, роздуми про красу в мате-

матиці я збрала в репринті англійською мовою "Три найкрасивіші математичні формули". Те ж саме і в живопису — зображення Володимирської Богоматері — це поєднання вічного Жіночого Начала, яке народжує, оберігає, надихає, і образу земної жінки. Символічна мова живопису має багато спорідненого з мовою математичних символів. Чорний квадрат Малевича і геометричне зображення теореми Піфагора є символами великих космічних ідей. Геометрія — наука про гармонію. І я вірю, що усвідомлення гармонії світу через математику (фізику) і краси через мистецтво врятує людство. Краса є у послідовному усвідомленні єдності безкінечного і кінечного, вічного і тимчасового, симетричного й асиметричного. Усвідомлення

цієї єдності і є нашою еволюцією, порятунком".

Дванадцять своїх нових картин художниця вже було уклала в макет календаря, та її зупинила думка, що ці репродукції житимуть для глядачів тільки рік — календарний термін. А Наталії Кондратьєвій хотілося, щоб Серпневий Космос щоразу розгортав над нами лагідну материнську галактику із сув'язями майбутніх квітів і світів, Жовтневе море з двома блакитними вітрильниками в потоці багряного проміння дарувало рівновагу душі, і навіть Січневий снігопад над головами наївних землян розсівав лише пелюстки білих квітів, які розтрусилися з небесного кошика.

"Якось я розповідала німецькій аудиторії притчу, одразу перекладаючи з російської. Один Учитель навчав своїх учнів допмагати людям. Якось він зібрав їх, аби перевірити, що вони засвоїли, і звернувся з проханням: "Нехай кожний із вас скаже, що б він хотів зробити для людей."

Старший учень відповів: "Я б проклав шляхи по всій землі і створив надшвидкі машини. Щоб люди частіше їздили одне до одного в гості і в світі стало б більше взаєморозуміння". Потім говорив другий, третій... Сонце сіло за обрій, на небі засяяли зорі. І коли дійшла черга до наймолодшого, він устав, подивився на небо з близькими світилами і сказав: "Здрастуйте, Браття!" Коли я дійшла до цієї фрази, зрозуміла, що не можу перекласти її німецькою, не втрачаючи суті притчі.

Можна було б сказати "Привіт, Братове" чи "Здорові будьте", але при цьому щось дуже значиме втрачалося. Тоді я вирішила написати картину "Здрастуйте, Браття". Я представила її на виставці в Німеччині, як завжди, вона була без назви (адже я не відкриваю назв моїх картин під час виставок, оскільки мені довелось б писати цілі історії до них). На виставці до мене підійшов один німець і сказав: "Я гадаю, Ви хотіли намалювати "Дорогу до Щастя". Я відповіла: "Так..."

● Валентина ДАВИДЕНКО

ТОНКОЦІ

«ФОНТАН СЛІЗ» ПАХНЕ ТРОЯНДАМИ

В одному з найромантичніших куточків Бахчисарайського ханського палацу з'явився парфум-фонтан французького "володаря пахошів" Кристофа Лакарена. Він говорить, що створив витончений "аромат кохання", який нагадує опоетизовану не лише Олександром Пушкіним історію про високе поклоніння жінці, жорстоку й романтичну минушину, вибагливі аромати садів і клумб у загадкових двориках гарему, витончені забаганки зманіжено-чарівних, духмяних наложниць.

Лакарен додає, що "аромат любові" осягнув і відчув одразу після одруження з нашою землячкою-одеситкою. В Одесі створив свій перший в Україні парфум-фонтан. У винайденій Лакареном непростій конструкції сповненого пахошів фонтана задіяно спеціальні механізми, які підсилюють запахи завдяки подрібненню молекул. Хитромудрі пристосування досконало опанували спеціальні служниці легендарного "фонтана сліз". Він приваблює відвідувачів не лише своєю поетичністю і казковістю, а й неповторними пахошами. У них, зокрема, відчуваються аромати троянд і лотоса, які, за переказами, росли тут ще у XVIII столітті, коли існував попередник "фонтана сліз" — "квітковий фонтан". Біля його чаші володарі "гнізда Гіреїв" збиралися післяобідньої пори, аби насолодитися мудрими бесідами, витонченими ароматами, музикою і жіночою красою. Тепер тут натовпи туристів, котрі прагнуть затриматися біля струменів легендарного фонтана, щоб серед краси відреставровано-недавно ханського палацу якнайкраще запам'ятати й утримати в серці зворушливі "пахоші кохання".

СЕЙФ ІЗ ГРОШИМА ВІДКРИТО ДЛЯ ВСІХ

Входили в залу-сейф приватного Музею грошей у Феодосії організував господар унікальної колекції монет і паперових грошових знаків усіх часів і народів світу Олександр Олішук.

Нині тут виставлено найцінніші раритети, які власник музею раніше наважувався демонструвати відвідувачам лише на фото.

У новій експозиції понад півтисячі найрідкісніших екземплярів-оригіналів паперових грошей і понад 20 тисяч монет. Серед безлічі найунікальніших: єдиний у світі срібний грецький тетрабол IV століття, монети, зображення на яких розповідають про подвиги Геракла (їх усього кілька у світі); гроші з профілем римського імператора Нерона, їх у всіх нумізматів і музеїв планети не лишилося й двадцяти. Є тут і наша давня гривня, нечисленні гроші пробних випусків, рідкісні нині золоті, срібні, бронзові, мідні, олов'яні, свинцеві і навіть... порцелянові монети давно зниклих й існуючих понині князівств, графств, царств, королівств і імперій. Демонструючи всі ці "родзинки", відомий колекціонер Олександр Олішук професійно, цікаво й захопливо оповідає не лише про кожну з них, а й про виникнення грошового обігу, монетних дворів, розвиток і філософію банківської справи у нашій країні від епохи античності до сьогодення, зокрема, на прикладі унікальних кладів і поштучних знахідок колись значного ринку роботи Кафі, а потім відомого порту й курорту — Феодосії.

...Потрапити до цього скарбу не просто навіть господареві. Аби відкрити надскладний сучасний замок із багатьма кодами й секретами, доводиться приїздити до сейфу-музею завчасно, адже відвідувачі займають чергу до Музею грошей уже зранку.

● Матеріали підготував Віктор ХОМЕНКО, Крим

Цей есей буде про Львів, хоча, скажу по секрету, народилася я в Києві. Щоб ця аберація місьч і міст стала зрозумілою, треба багато пояснювати (бо річ зовсім не в тім, що українськомовну людину у Києві швидше ідентифікують як галичанина), багато залишити прихованим і, врешті-решт, з'ясувати, що все ще тільки більше заплуталось... От, наприклад, чи стане щось зрозумілішим від зізнання, що Київ я не те що не любила, але завжди хотіла звідси поїхати... Додам — колись, бо зараз мені в Києві добре, аби не... Аби не існування Львова. Це те місто, яке пасує моему перманентному настроєві людини, загубленої в загубленому світі... Саме до Львова я на якийсь час поїхала жити, коли мені було, як у тому анекдоті, "гірше ніж Сарі". Коли львів'яни дізналися, що я — киянка, яка з власної волі перебралася до Львова, широ дивувалися такому абсурдному з точки зору життєвої прагматики просуванню проти течії. З якою метою? Відповіді не було. Як передати те зачудування, коли блукаєш львівськими вулицями без мети і визначеного маршруту, бо тобі й немає особливо до кого йти, та й тебе майже немає, бо не ти всотуєш місто, а це місто вбирає тебе як будівельний матеріал для своїх ностальгійних чувань у часі: десь приклато до шпарини на обшарпаній стіні, десь до тьмяного вітража, втягнуло в отвір заіржавілої брами, у вікно з вензелями на карнизі, домішало до запаху свіжомеленої кави, розвіяло на порох кривою перспективою вулиць... Це місто, де можна писати книжки, випадати з потоку обов'язковостей, перебувати життєву кризу, закохуватися, хоча — ваша правда — закохуватися можна не тільки тут... Але у Львові ви можете здійснити мрію всіх закоханих — бути тільки вдвох, і для цього не треба їхати на безлюдний острів. Річ в тім, що Львів, як на моє парадоксальне відчуття, одне з "мертвих" міст світу. Тобто, в цьому місто-місці час розширюється і існує у своїй застиглості. Це місто вічності як суб'єктивного часу. Місто сну про місто, що спить. Вам може бути тут дуже затишно і дуже персонально, аби не...

Впадає у вічі, що Львів майже втратив своїх аборигенів, а тепер тут здебільшого мешкають люди, постійна буденна заклопотаність яких дисонує з артистичною фактурою доз-

МІСТО МОГО НАРОДЖЕННЯ

Майже пересічний львівський будинок

вільного львівського модерну. Ти б ще добирали людей до кольору стін і годувалася святим духом, — так і чую я обурливий внутрішній голос, персоналізований мешканцем Майорівки чи Сихова... Та колір стін у Львові переважно сірий, а от ритм ліній... Звісно, не кожен може собі дозволити розкіш милуватися ритмолініями довкілля, але, бодай, собака "вигулювати" не посеред тротуару... бо частіше доводиться замість архітектурних "надлишків і залишків" центру міста пильнувати абстрактний живопис на асфальті, "ворожити" на смітникових рештках і обходити численних бомжів... Зрештою, і ця низова львівська культура гармонійно вписується до раю загублених у часі душ... у Львові багато скинутих крил ангелів... вертикальний транзит, станція "Чистилище"...

Так сталося, що свій день народження я завжди зустрічала у Києві, за винятком двох разів. Перший раз це було в Грузії, другий — у Львові. Я добре пам'ятаю свої відчуття, бо, як виявилось, відірваність від дому, тобто від місця народження у день народження я переживаю особливо гостро. Це не залежність від бучних святкувань, яких, зрештою, майже не мала, бо людина, як відомо, народжується і помирає сама, і тому, як кожна нормальна невротична людина, я почувалася в цей день досить самотньо.

Чіатура — невеличке гірське містечко в Імереті, одне з місьч "реабілітації" грузинів як працелюбного народу, а не тільки "продавців гвоздик", бо тут розташовані відомі на весь Союз марганцеві шахти (до речі, на наших базарах

ЗАПИСКИ РЕЗИДЕНТКИ

гвоздики продають азербайджанці, а не грузини). Як мене туди занесло — окрема історія, але я там відпочивала у санаторії. Загалом, придумано не без рудокопського гумору: у середині гори — шахта, а на горі — санаторій. Виповзаєш із забою і відразу — процедури. Я процедур не приймала. І не тому, що не заслужила, а... "лікувалися" там переважно місцеві чоловіки, а персональних ванн для гостей тоді ще не було... Не вписалася я в санаторний режим, тож блукала горами. Тоді, на мій день народження, мої грузинські друзі накрили святковий стіл на невеличкій горі біля давнього капища: замість тарілок — хліб-пурі, овочі, зелень, овечий сир, домашнє вино з квіри... Від тих рустикальних розкошів столу, людського тепла і невимовної краси краєвиду серце літало птахом — та й до неба було так близько, ми сиділи на самому верхечку. Я відійшла трохи далі і лягла на землю. Вона була така тепла і запашна — жива. Небо накривало мене легкою ковдрою, між моїм тілом, землею і небом не було ані шпаринки і я відчула... свою відсутність. Тільки потоки любові між землею і небом.

Я вже рік мешкала у Львові і, дивно, зовсім не думала про Київ. Так, ніби я знала, що мушу бути тут і нема чого роз'ятрювати душу непотрібними ностальгійними спогадами. Вони мене, зрештою, і не збиралися мучити, я сама вибрала Львів як місто, де хотіла бути. Але того дня народження я відчула, що всі мої захисні греблі почала рвати темна вода вороття. Того дня я блукала самотою вузькими львівськими вулицями і марила простором, Дніпром і кручами, тужила за київським вітром, як за коханим... вся ця "народницька маячня" була втіленою реальністю, мені все всередині боліло... я так хотіла додому, хоч кричи... Дому в мене тоді не було... тільки я.

Ми народжуємося від щастя і від болю, коли до горла підходить темна вода суб'єктивного часу вічності... народжуємося самі, треба тільки знайти місце, де це насправді можливо...

Наталія ШЕВЧЕНКО

ІЗ САДУ ДИТИНСТВА

Уранці біля хати
малесенькі сліди:
Зайчаточко вухате
приходило сюди.
З "Абетки"
І. Малковича

Антонич був хрущем
і жив колись на вишнях,
на вишнях тих,
що їх опієував Шевченко.
Б.-І. Антонич

РЕФЛЕКСІЯ

Для мене все росло на дубах, оскільки я цілком логічно вирішила, що якщо дуб — найстарше дерево, то всі дерева — це дуби.

Розмовляло літо з деревами,
До кожної в саду залицяючись:
"Станете мені королевами,
Зі мною у листі кохаючись".
Із пісні Йордани Дранчук

Літо любило дерева й дітей. Воно звабно пахло повідлом із комори й сушеницями з сушарні. Воно дозволяло вилізувати казани з-під сливової смакоти, фарбувати руки молодими горіхами й чіпляти на вуха кульчики з черешень. Воно було щедрим, і жінки облітали великодні кошики квітами, пекли завиванці і йшли дякувати Богові за щедре літо. Літо задоволено влягалось на фруктах і ніжилось під свяченою водою. Потім фрукти із літом роздавали "перед душі" й душі тишились, що про них не забули. А літо скрапувало свічкою в осінь, ховалося в йони й синьки, аби потім помандрувати "у світ" у дерев'яних ящиках, затамувати подих у слоїках і бочках задля права почути коляду й помилуватися дитячими усмішками.

Коли із яблуні зірвала Єва місяць,
у раї збунтувались
буйногріви леви.

Б.-І. Антонич

Дерева і для нас, сільських дітей, були джерелом пізнання. Ми будували гнізда й затягували туди всі свої скарби. Ми запрошували у гнізда гостей і ховалися від батьків. У наші гнізда приходили Том Соєр, Карлсон і смілива Роні. Це був світ пригод, куди дорослих не пускали. Дерева мали дупла, куди можна було

Тимофій Бойчук. Біля яблуні. 1919–1920 рр.

сховати шоденник і записку для друзів. Дерева були друзями. Для дорослих вони ставали рідними настільки, що відчахнута вітром гілка боліла, а за одламану галузку дітям казали: "Пальці пообтовкую". Але були за селом дерева-сироти, побачивши які, дорослі опускали очі. Яблуньки, груші, горіхи знічено тулилися до лісу — ховалися, щоб не повторити долю всього саду. А хазяї

не могли їх захистити, навіть ті, хто повернулися "від білих ведмедів". До цього часу не можу збагнути, навіщо "визволителі" нищили сади, вирубували виноградники? Невже вірили, що з корінням саду викорчуют і самих газдів? А мо', боялися повернутися в дитинство й побачити, ким стали?

Марія КРИШТОПА

Я з дитинства не люблю зайців. Ні, я знаю, що вони пухнасті й лякливі. Навіть у декого зворушення викликають: "Усю-сю, зайчику, ходи сюди, морквочко дам. А не хочеш у клітці посидіти? Тут тепленько". Утече. Стовідсотково драпане, якщо клітка не повністю металева. Або здохне. Зайці людей не люблять, як і люди їх, навіть більше (зайці — вегетаріанці). Я не любила зайців, бо в дідуся майже кожного зимового ранку було таке сумне обличчя, коли він оглядав погризені цими малими тварюками стовбурці молоденьких дерев у нашому саду. Ми садили ці деревця разом: уранці вирушали до лісу, вишукували маленькі дички, приносили їх додому, поливали. Коли деревце трішечки підростало, дідуся його шепив. Знайти хороші снозики (тоненькі гілочки-пагініці із сортової яблуні чи груші) було справжнім мистецтвом. Навесні й восени з дорослих дерев обрізувалися вовки (гілочки-паразити), сухі гілляки або ті, що заважали рости іншим деревам, зіскрібтувалася суха кора. І ми з сестричкою тягли ці ломаки до вогнища, де увечері дід влаштував справжнє феєричне дійство — розкладав багаття, яке тріщало й палахкотіло, вириваючись із-під гілля снопом іскринок, а ми, замурзані, втомлені й щасливі, чекали, коли можна буде пекти картоплю, а ще починали чекати нової пори року і яблук. А зайці намагалися зіпсувати свято, хоч біля кожної хати були стоги із сіном, а в лісі — дички. Тому я переконана із дитинства, що заєць добрий печений.

ІМ'Я ТРОЯНДИ

На території Саду троянд є вдосталь місця не лише для самозаглиблення, але й для усамітнення

Закінчення. Початок на с. 1

Пелюстки цієї квітки патриції додавали у чаші з вином, використовували їх як конфеті, застеляли підлогу під час бенкетів. Дехто з гостей навіть не витримував такої концентрації ефірних випарів і помирав. Коли знаменита єгипетська цариця Клеопатра чекала на Марка Антонія, то вона звеліла засипати підлогу шаром пелюсток у півметра. Після падіння Риму секрети культивування троянд у Європі було майже втрачено, лише в монастирях продовжували вирощувати цю квітку, яка символізувала для католиків страждання Христа. Біла троянда була символом Божої Матері. Лише під час Хрестових походів до Європи потрапила махрова троянда, її привіз французький король Тібо IV, він посадив її у своєму замку в Блуа. Поступово цей сорт поширився по всій Франції, а згодом потрапив і до інших країн, зокрема на Британські острови. Саме ця троянда стала частиною емблеми "війни ясно-червоної і білої троянд" між Францією і Англією.

А от жовту троянду завезли до Європи лише на межі XVI—XVII ст. безпосередньо з Персії. Її почали активно розводити в палацових садах і використовувати в селекції. У XVIII ст., коли було встановлено регулярні контакти з Японією і Китаєм, відбувається новий виток інтродукції цієї квітки в Європі. Передусім пошири-

РЕПОРТАЖ З БОТАНІЧНОГО

лися незвичні для європейців в'юнкі й мініатюрні види троянд, а головне — троянди, які протягом одного сезону повторювали цвітіння. Усі відомі до того часу в Європі трояндові кущі квітнули лише протягом двох, максимум — трьох тижнів, і тому їх висаджували серед інших квітів, аби таким сусідством створити ефект квітучого саду. Для селекціонерів же найцікавішими є сорти з характеристиками, що були цілковито відсутні у попередників. Саме так було виведено так звану блакитну троянду, яка в літературі кінця XIX—початку XX ст. символізувала недосяжність гармонії, містичне кохання. Олена Рубцова прочитувала відомі рядки Кіплінга: "Алых роз и белых роз / я возлюбленной принес. / Но она не захотела — / синих, принеси — велела. / Я полсвета обошел, но таких я не нашел, / Видимо, за жизни гранью сбудется ее желанье". Річ у тім, що троянди від природи не містять пігмента дельфінідину, який і забарвлює пелюстки в блакитний колір. Тож максимум, що змогли зробити селекціонери — це, вдаючися до всіляких хитрощів, максимально наблизити забарвлення квіток до блідо-бузкового кольору. А для підсилення ефекту садівники підсаджують інші квіткові культури, які містять цей самий дельфінідин, такий недосяжний для троянд.

Утім, в українських селекціонерів набагато прозаїчніші клопоти, вони мріють вивести такий сорт, який би міг зимувати у нашому кліматі без трудомісткого "закутування" гілок...

Про ці та інші цікаві факти ми могли б дізнатися набагато більше, якби у наукових співробітників Київського ботанічного саду була змога видавати друком давно підготовані книжки. Вже три роки лежить у видавництві "Мистецтво" рукопис монографії Олени Рубцової і Валентини Мешкової "Сад троянд" і нікому до того немає діла. Мовляв: куди поспішати, троянди ж бо — символ вічності...

Микола СКИБА
Фото Ганни ОБОРСЬКОЇ

P.S. Редакція висловлює щирі вдячність керівництву Центрального ботанічного саду НАН України за сприяння в підготовці матеріалу і персонально — провідному науковому співробітнику, куратору ділянки "Сад троянд", кандидату біологічних наук Олені Рубцовій за докладні консультації.

ному лісі", серед таємничих символічних рослин. Пробратися до неї міг лише лицар "без страху і докору", котрий ніколи не мав нечистої думки про свою даму серця, ніколи не кинув на неї пристрастного погляду, ніколи не мріяв про шлюб, а лише носив у серці образ своєї єдиної панни, на руці її кольори, на щиті її девіз, за честь її щедро проливав свою кров і за вищу нагороду вважав її усмішку, слово, квітку з її рук. Таким був ідеал "лицаря блакитної троянди". Це любов не нашого часу і не наших характерів; якщо і є за чим жалкувати у середніх віках, так це саме за цю "блакитну троянду". Є і в наш час навіть справжні блакитні троянди, виплекані вченими-садівниками в оранжереях, але ці недовговічні творіння великої культури — продукт насильства над природою.

Леся УКРАЇНКА,
"Блакитна троянда"

Олена Рубцова, яка кожен з троянд Саду знає поіменно

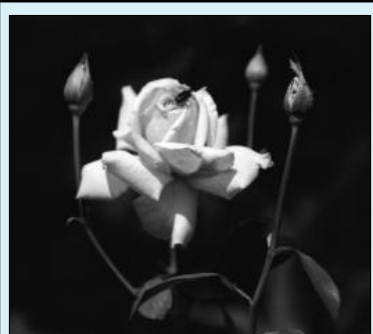
Дозвольте собі аристократичну неквапність на доріжках київського розарію

...рухаючись поглядом завитками троянди, наближатися до осердя суті речей...

У плануванні фонтанів також використано символіку троянди — квітки Царства Небесного у культурі французької готики

Та сама блакитна троянда

...Се була релігія, містична, екзальтована. Культ Мадонни і культ дами серця зливались в одно. Се була любов часів "блакитної троянди", се любов не наших часів і не нашої вдачі...

"Блакитна троянда" — це був символ чистої, піднесеної любові. В середньовічних лицарських романах незрідка мовиться про цю троянду, яка росте десь у "містич-

СЛОВО Просвіти

Засновник:
Всеукраїнське товариство "Просвіта" імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА
Ярема ГОЛЯН
Павло МОВЧАН
Анатолій ПОГРІБНИЙ
Олександр ПОНОМАРІВ
Іван ЮЩУК

Черговий редактор,
заступник головного редактора
відділ соціальної тематики
Микола СКИБА
279-49-47

Перший заступник
головного редактора,
відділ політики
Олександр СОЛОНЕЦЬ
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел./факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
278-63-69

Відділ мови
Олександра ТКАЧ
270-55-57

Відділ літератури
Марія КРИШТОПА
270-55-57

Спеціальний кореспондент
Радміла КОРЖ
279-39-55

Відділ коректури
Тетяна МИХАЙЛЕНКО
Ірина СТЕЛЬМАХ
278-63-69

Комп'ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК

278-63-69

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail:
slovo_prosvity@ukr.net

http://
slovo.prosvity.com.ua

Індекс газети
"Слово Просвіти" — 30617

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
"Преса України" у середу.
Зам. № 3301233

Загальний наклад — 40000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.

Відповідальність за досто-
вірність інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою
право редагування та скорочен-
ня текстів.

При використанні наших
публікацій посилання на "Слово
Просвіти" обов'язкове.

Передплатна ціна, врахо-
вуючи поштові послуги:
на місяць — 3,29 грн.
на 3 місяці — 9,59 грн.